

บทที่ ๔
ความสัมพันธ์ของพรหมวิหาร ๔ กับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส
ในเขตอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในบทที่ ๒ และบทที่ ๓ แล้ว ในบทนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความเบื้องต้นเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

ความสัมพันธ์ของพรหมวิหาร ๔ กับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ และพรหมวิหาร ๔ กับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยแบ่งประเด็นการศึกษา ดังนี้

๔.๑ ความเบื้องต้นเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

การปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ แบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ ดังนี้

๔.๑.๑ เขตการปกครองคณะสงฆ์ในอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

เขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์มีการแบ่งเขตการปกครองทั้งที่อิงตามการแบ่งเขตการปกครองของกระทรวงมหาดไทย และการแบ่งเขตการปกครองของคณะสงฆ์ เป็นการเฉพาะ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า เขตการปกครองคณะสงฆ์ในอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ แบ่งออกเป็น ๑๓ ตำบล ๑๐๐ วัด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ แสดงเขตการปกครองคณะสงฆ์ในอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

ที่	ชื่อตำบลตามเขตการปกครองคณะสงฆ์	ชื่อเจ้าคณะตำบล	จำนวนวัด
๑	ตำบลนางรอง เขต ๑	พระครูโสภณธรรมวิจิตร	๕
๒	ตำบลนางรอง เขต ๒	พระครูพิสิฐจารุวรรณ	๖
๓	ตำบลถนนหัก	พระครูปริชาภิกิจจานุโยค	๗
๔	ตำบลสะเดา	พระครูสังวรธรรมโสภณ	๘
๕	ตำบลหนองไทร	พระครูศรีปรียัติวิบูลย์	๗
๖	ตำบลตำบลชุมแสง	พระครูอุทัยนันทคุณ	๗

^๑ เอกสารทำเนียบพระสังฆาธิการ ระดับตำบลเจ้าอาวาส, บัญชีสำรวจพระภิกษุ-สามเณร-ชี และศิษย์วัด ประจำปี ๒๕๕๘ คณะสงฆ์อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์, สํารวจเมื่อวันที่ ๑๖ เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๘. (อัดสำเนา)

๗	ตำบลทรัพย์พระยา	พระครูประกาศธรรมนิมิต	๑๐
๘	ตำบลหนองโบสถ์	พระครูโสภณสีลานุยุต	๗
๙	ตำบลลำไทรโยง	พระครูพิพัฒนธรรมบาล	๑๑
๑๐	ตำบลก้านเหลือง	พระครูสุธีธรรมรักษ์	๕
๑๑	ตำบลบ้านสิงห์-หนองยายพิมพ์	พระครูสุเมธธรรมาภรณ์	๑๑
๑๒	ตำบลหนองกง	พระครูวาปีญาณวิสุทธิ	๕
๑๓	ตำบลหนองโสน	พระครูสันติวิกรม	๘

เขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอนางรอง มีพระสังฆาธิการในระดับเจ้าคณะผู้ปกครอง
บริหารงานคณะสงฆ์ตามที่ปรากฏในทำเนียบพระสังฆาธิการคณะสงฆ์อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
พุทธศักราช ๒๕๕๙ ดังนี้^๒

ตารางที่ ๔.๒ แสดงทำเนียบพระสังฆาธิการคณะสงฆ์อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ พุทธศักราช ๒๕๕๙

พระครูพิทักษ์ชินวงศ์ ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอนางรอง		
พระครูปริยัติภัทรคุณ เจ้าคณะอำเภอนางรอง		
พระครูประสิทธิ์ธรรมวัฒน์ รองเจ้าคณะอำเภอนางรอง รูปที่ ๑	(.....ยังไม่ได้แต่งตั้ง.....) รองเจ้าคณะอำเภอนางรอง รูปที่ ๒	
พระครูโสภณธรรมวิจิตร เจ้าคณะตำบลนางรอง เขต ๑	พระครูพิสิฐจารุวรรณ เจ้าคณะตำบลนางรอง เขต ๒	พระครูปรีชาภิจจานุโยค เจ้าคณะถนนหัก
พระครูสังวรธรรมโสภณ เจ้าคณะตำบลสะเดา	พระครูศรีปริยัติวิบูลย์ เจ้าคณะตำบลหนองไทร	พระครูอุทัยนันทคุณ เจ้าคณะตำบลชุมแสง
พระครูประกาศธรรมนิมิต เจ้าคณะตำบลทรัพย์พระยา	พระครูโสภณสีลานุยุต เจ้าคณะตำบลหนองหนองโบสถ์	พระครูพิพัฒนธรรมบาล เจ้าคณะตำบลลำไทรโยง
พระครูสุธีธรรมรักษ์ เจ้าคณะตำบลก้านเหลือง	พระครูสุเมธธรรมาภรณ์ เจ้าคณะตำบลบ้านสิงห์-หนองยายพิมพ์	พระครูวาปีญาณวิสุทธิ เจ้าคณะตำบลหนองกง
พระครูสันติวิกรม เจ้าคณะตำบลหนองโสน		

^๒ ทำเนียบพระสังฆาธิการ คณะสงฆ์อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๙.

๔.๑.๒ วัดและเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

สำหรับวัดและเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์ในอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ มีรายละเอียด ดังนี้^๓

ตารางที่ ๔.๓ แสดงวัดและเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

ตำบลนางรอง เขต ๑		
ที่	วัด	ชื่อเจ้าอาวาส
๑	วัดกลาง (นางรอง)	พระครูพิทักษ์ชินวงศ์
๒	วัดป่าเรไร	พระครูโสภณธรรมวิจิตร
๓	วัดหัวสะพาน	พระครูปรีชาภิจจานุโยค
๔	วัดร่องมันเทศ	พระครูกัลยาณสุตาคม
๕	วัดบ้านทุ่ง	พระมหาแต้ม ชาตวิโร
ตำบลนางรอง เขต ๒		
๑	วัดขุนก้อง	พระครูประสิทธิ์ธรรมวัฒน์
๒	วัดแพงพวย	พระครูพิสิฐจารุวรรณ
๓	วัดหนองเสม็ด	พระครูวาปีญาณวิสุทธิ
๔	วัดสามัคคีราษฎร์บำรุง	พระอธิการเฉลย สุทธิจิตโต
๕	วัดประชาเนรมิต	พระประมวล ยโสธโร
๖	วัดหนองรี	พระครูพิสิฐจารุวรรณ (รักษาการ)
ตำบลนันทก		
๑	วัดถนนหัก	พระครูถาวรบุญสถิตย์
๒	วัดโพธาราม	พระครูโพธิธรรมรังษี
๓	วัดใหม่ไร่ทอง	พระครูอินทปัญญาภิรมย์
๔	วัดสวายสอ	พระอธิการประเสริฐ ญาณทีโป
๕	วัดหนองโพรง	พระอธิการธีรพันธ์ จารุวิโส
๖	วัดหนองม่วง	พระสมาน กตสาโร
๗	วัดโคกประดู่	พระบุญญฤทธิ์ สุนทโร
ตำบลหนองกง		
๑	วัดหนองบัว	พระอธิการวิโรจน์ อสิญาโน

^๓ บัญชีสำรวจพระภิกษุ-สามเณร-ชี และศิษย์วัด ประจำปี ๒๕๕๘ คณะสงฆ์อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์, สำรวจเมื่อวันที่ ๑๖ เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๘. (อัดสำเนา)

๒	วัดบุตาเวสน์	พระครูสุจิตสุวรรณคุณ
๓	วัดตาไ้พลวง	พระอธิการทองใส คเวสโก
๔	วัดบ้านห้วย	พระครูวาปีญาณวิสุทธิ (รักษาการแทน)
๕	วัดหนองกง	พระครูสันติวิกรม
ตำบลหนองโสน		
๑	วัดศรีรัตนาราม	พระครูสันติวิกรม (รักษาการแทน)
๒	วัดหนองโสน	พระอธิการจำเริญ ถามวโร
๓	วัดพุทธานุภาพโคกน้อย	พระทอง กิตติสมฺปนฺโน
๔	วัดโคกสูง	พระวินัย โชติปาโล
๕	วัดโคกตะโก	พระเปลื้อง สิริภทฺโท
๖	วัดป่านาธรรมนิมิต	พระสวน ตปสีโล
๗	วัดหนองจันทุม	พระวิชัย ปวฑฒโน
๘	วัดโคกว่าน	พระอนุกุล อหีสโก
ตำบลสะเตา		
๑	วัดสองพี่น้อง	พระครูสังวรธรรมโสภณ
๒	วัดหนองพลวง	พระครูโสภณธรรมทัศน์
๓	วัดจอมปราสาท	พระครูอินทธรรมาวุธ
๔	วัดน้ำไหล	พระอธิการสร้อย ขนดีโก
๕	วัดสะเตา	พระอธิการประชิด อคฺคธมฺโม
๖	วัดราษฎร์ประดิษฐ์	พระศุภกร สารทโร
๗	หนองกก-โคกกระสัง	พระอธิการสมพร ขนดีโก
๘	วัดเขาคอก	พระประเสริฐ ธมฺมธโร
๙	วัดเลียบ	พระอธิการไพโรภุมิ วิชชุบุญโญ
๑๐	วัดเขาซันม่วง	พระยุณ ธมฺมาวุโธ
ตำบลหนองไทร		
๑	วัดสิงห์วงศ์	พระครูปรียัติภักทรคุณ
๒	วัดหนองไทร	พระครูนิโครธบุญประสิทธิ์
๓	วัดนิคมเขต	พระอธิการทองพูน นาถโกโร
๔	วัดหนองกราด	พระบุญช่วย ฐิตเมธ (รักษาการแทน)
๕	วัดศิลาชัย	พระอธิการทวี จันทโชโต
๖	วัดหินลาด	พระสมพล โชติปญฺโญ

๗	วัดโคกสง่า	พระจรัส ทนตจิตโต
ตำบลทรัพย์พระยา		
๑	วัดพรหมนิมิต	พระครูประกาศธรรมนิมิต
๒	วัดโคกยาง	พระครูวินัยธรชัยชนะ โชติโก
๓	วัดแท่นบัลลังก์	พระอธิการเกษม วิสารโท
๔	วัดหนองตาสี	พระอธิการเจริญชัย อโสโก
๕	วัดสระสี่เหลี่ยม	พระอธิการเชื้อ จิตวิโส
๖	วัดหนองขุนอัดใหม่	พระเชื่อง ฐานุตโตโม
๗	วัดหนองหว่า-ขุนอัด	พระเทียม เขมโก
๘	วัดหนองม่วง	พระบุญจันทร์ ขนติพล
๙	วัดหินโคน-ปอแดง	พระสมเกียรติ ถามสมปนโน
๑๐	วัดป่าอโศกเทศวร	พระสุภัทร สุภทโท
๑๑	วัดป่าเฉลิมพระเกียรติ	พระกัณชน กวิวิโส
ตำบลชุมแสง		
๑	วัดมะค่ากระสังข์	พระครูอุทัยนันทคุณ
๒	วัดทุ่งโพธิ์	พระไทรโยค โชติปัญโญ
๓	วัดหนองกง	พระมงคล มหามงคล
๔	วัดเสลา	พระประยงค์ รุกขิตธมโม
๕	วัดชุมแสง	พระอธิการลำพวง จิรสุโก
๖	วัดลุงปลาดุก	พระชิต ปภาโกร
๗	วัดหนองปรือ	พระมน สิริธมโม
ตำบลหนองโบสถ์		
๑	วัดสระสี่เหลี่ยม	พระภิญโญ ฉนทธมโม
๒	วัดนาใหม่	พระสมพร สุชีโต
๓	วัดบ้านถนน	พระอธิการบุญรอด รตนวณโณ
๔	วัดสุวรรณาราม	พระครูสุวรรณธรรมาราม
๕	วัดหนองโบสถ์	พระอธิการวชิรารมณ จันทโชโต
๖	วัดหนองกัณงา	พระปิยวัฒน์ ฐานุตโตโร
ตำบลลำไทรโยง		
๑	วัดศรัทธาชุมพร	พระครูโสภณสีลานยุต
๒	วัดกัลยาณมิตตาราม	พระอธิการประชุม โชติธมโม

๓	วัดสันติธรรมาวาส	พระอธิการประสิทธิ์ ปสิทธิโก
๔	วัดปราสาทธรรมวร	พระครูพิพัฒนธรรมบาล
๕	วัดโคกแสงทอง	พระอำนาจ ปญญาภาโม
๖	วัดโพธิมงคล	พระประดัก สุธิโว
๗	วัดคงคาพัฒนาราม	พระฟู เขมาสโย
๘	วัดตะกุดโพรง	พระประกอบ ปภาโกร
๙	วัดเวฬุวนาราม	พระทศพร จนทโก
๑๐	วัดวังกระโดน	พระธนบูรณ์ เตชปัญโญ
๑๑	วัดโพธิ์ทองลงใต้	พระครูพิพัฒนธรรมบาล
ตำบลก้านเหลือง		
๑	วัดก้านเหลือง	พระครูสุธีธรรมรักษ์
๒	วัดสหมิตรรังสรรค์	พระอธิการอุดร จารูวโส
๓	วัดป่าหนองหญ้าวัว	พระอธิการงาม ขนติโว
๔	วัดหนองปรือ	พระโสภา ขนติโก
๕	วัดก้านเหลือง	พระภาพ ปภสสโร
ตำบลบ้านสิงห์		
๑	วัดโพธิ์คงคา	พระครูสุเมธธรรมาภรณ์
๒	วัดหนองกง	พระสำเร็จ ปญญาทีโป
๓	วัดตามมุ่มเวฬุวนาราม	พระไชยา จนูปโม
๔	วัดพระพุทธรบาทศิลา	พระสมศักดิ์ สวรรจิตโต
๕	วัดหนองยายพิมพ์	พระครูวชิรปัญญาพิชัย
๖	วัดศรัทธาประชาบุรณะ	พระอธิการลำตวน นิลวณโณ
๗	วัดมหาวัน	พระสุรัตน์ สุธิโว
๘	วัดอัมพวันคุณานุสรณ์	พระเลอศักดิ์ วราสโม
๙	วัดหนองโจด	พระบุตรดี ตปสีโล
๑๐	วัดหนองเสม็ด-ปรือ	พระปรีชา ตปสีโล
๑๑	วัดหนองสองห้อง	พระวินัย ฐานิโย

๔.๒ ความสัมพันธ์ของพรหมวิหาร ๔ กับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

ผู้วิจัยได้ศึกษาความสัมพันธ์ของพรหมวิหาร ๔ กับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ในทัศนะของกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามสัมภาษณ์ แยกออกเป็นกลุ่ม ๆ จำนวน ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

๔.๒.๑ ความสัมพันธ์ของพรหมวิหาร ๔ กับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในทัศนะของพระภิกษุ

ความสัมพันธ์ของพรหมวิหาร ๔ กับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในทัศนะของพระภิกษุอาจจำแนกออกได้ ดังนี้

๔.๒.๑.๑ ความสัมพันธ์ของพรหมวิหาร ๔ กับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในทัศนะของพระภิกษุ

ความสัมพันธ์ของพรหมวิหาร ๔ กับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในทัศนะของพระภิกษุ มี ดังนี้

๑) ด้านการปกครอง

ในด้านการปกครอง เจ้าอาวาสพึงประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ในการปกครอง ดังนี้

(๑) เมตตา เจ้าอาวาสพึงมีจิตประกอบด้วยเมตตา มีความรักใคร่เอ็นดู คือต้องการให้ผู้ใต้ปกครองมีความสุข สุขกาย มีความเจริญเป็นเบื้องต้นและตลอดไป หมายถึงตนเองคือตัวผู้นำ ผู้ปกครอง มีกัลยาณธรรมเป็นหลัก^๔ เจ้าอาวาส ในฐานะผู้ปกครองพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ที่พำนักอยู่ภายในวัด จำต้องมีความเข้มงวดกวดขันในด้านการปกครอง โดยกำหนดระเบียบปฏิบัติสำหรับการอยู่ร่วมกันในวัด ให้มีแนวทางปฏิบัติแบบเดียวกัน แยกให้อยู่กันตามสถานภาพ เพื่อไม่ให้ปะปนกัน ซึ่งยากต่อการปกครอง เช่น ให้จัดโซนที่พักสำหรับพระภิกษุต่างหาก ให้จัดโซนที่พักสำหรับสามเณรต่างหาก และให้จัดโซนที่พักสำหรับคฤหัสถ์ได้กวดที่อาศัยอยู่ภายในวัดต่างหาก แยกออกจากกันอย่างนี้ เพื่อให้สามารถปกครองดูแลง่าย ไม่ปะปนกัน ซึ่งระเบียบปฏิบัติสำหรับการปกครองภายในวัดนี้ ต้องขอด้วยพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ ประกาศ และข้อบังคับของมหาเถรสมาคมด้วย

เจ้าอาวาสต้องมีภาวะผู้นำ คือสามารถที่จะนำเอาความรู้ ความสามารถ ปฏิภาณ ไหวพริบที่มีอยู่ มาปรับประยุกต์ใช้ในการปกครองผู้อยู่ใต้ปกครอง ไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุสามเณรหรือว่าจะเป็นคฤหัสถ์ก็ตาม มีจำเป็นอย่างมากที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารการปกครอง ให้หมู่คณะสามารถดำเนินไปได้ด้วยกายสามัคคี และทวิญญูสามัคคี คือ ให้มีการปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน และมีความคิดเห็นที่ลงรอย เห็นเป็นข้อตกลงใจร่วมกัน และเข้าใจถึงเป้าประสงค์สูงสุดของการมาอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะเดียวกัน ซึ่งอาจไม่มีความจำเป็นต้องมีความคิดเห็นเหมือนกัน

^๔ สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ชินวงศ์, ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอนางรอง, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๘.

ก็ได้ แต่มีความเห็นในลักษณะที่เข้ากันได้ ไม่ถึงกับว่าขัดแย้งกันโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้ ก็ต้องพิจารณาจากความมีเหตุและผลเป็นหลักพิจารณาประกอบด้วยเสมอ

งานด้านการปกครองของเจ้าอาวาสนั้น ต้องอาศัยหลักเมตตาเป็นบุรพธรรม คือ ธรรมอันเป็นส่วนเบื้องต้นของการปกครอง คือ เจ้าอาวาสต้องมีจิตประกอบด้วยความรัก ความเมตตา ปราธมนะให้ผู้ที่มาอยู่อาศัยด้วย มาพึ่งพาอาศัยอยู่ในวัดนั้น ก็ต้องการความรัก ความเมตตาจากเจ้าอาวาสเป็นอย่างแรก คือ ต้องอาศัยความเมตตาในด้านปัจจัย ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่ อาศัย และยารักษาโรค นอกจากนั้น เจ้าอาวาสยังต้องตามเพิ่มให้กำลังใจ มีความหวังดี ความห่วงใย และความปรารถนาดีต่อผู้ที่มาอยู่อาศัย ภายใต้การปกครองของตนเองอยู่เสมอ อย่างนี้ จึงจะสามารถสร้างความรัก ความเคารพจากพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ผู้อยู่ภายใต้การปกครองอย่างสนิทใจ ส่งผลให้งานด้านการปกครองของเจ้าอาวาสนั้น ดำเนินไปได้ด้วยดี มีประสิทธิภาพ ได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และลดปัญหาความขัดแย้ง หรือความไม่เข้าใจระหว่างกันในทุกหมู่คณะได้ในที่สุด^๕

(๒) กรุณา เจ้าอาวาสมีความกรุณา คือ จิตคิดสงสาร ใครให้ผู้ที่ปกครองพันทุกข์ เมื่อเขามีทุกข์ทางกาย ทุกข์ทางใจ ถึงขนาดเข้าไปให้ข้อคิดเพื่อให้พ้นจากทุกข์ทางใจ เข้าไปช่วยทางกาย เพื่อพ้นทุกข์ทางกายเป็นต้น^๖ เมื่อเขาคงอยู่ในความยากลำบาก เจ้าอาวาสต้องสงเคราะห์โดยธรรมกับผู้ที่อยู่ในวัดตามสมควรแก่ฐานะรูป ตามสมควรแก่บุคคลนั้นๆ โดยอาศัยจิตที่ประกอบด้วยกรุณาเป็นที่ตั้ง ไม่ว่าผู้ใดปกครองของเราจะเป็นพระภิกษุ สามเณร หรือคฤหัสถ์ก็ตาม มีปัญหาและอุปสรรคในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เราในฐานะที่เป็นเจ้าอาวาส พอจะหยิบบรรเทาช่วยเหลือได้ หากไม่เหลือวิสัย และอยู่ในอำนาจที่จะพึงกระทำการช่วยเหลือได้ เจ้าอาวาสพึงอาศัยกรุณาธรรมในการให้การช่วยเหลือเขาให้พ้นจากความทุกข์ หรือปัญหา อุปสรรค ข้อข้องขัดนั้นๆ ไปเสีย หากเจ้าอาวาสในฐานะที่เป็นผู้นำสามารถดำเนินการเข้าให้การช่วยเหลือได้ คือในสถานการณ์ที่ยากลำบาก ในสถานการณ์ที่คับขัน เราสามารถยื่นมือเข้าช่วยเหลือได้ ก็จะเป็นที่เคารพนับถือ และให้ความเชื่อมั่นศรัทธาว่าเจ้าอาวาสสามารถช่วยเหลือปกป้อง กำจัดภัยให้แก่เขาได้ อย่างนี้การปกครองของเจ้าอาวาสก็จะดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยอำนาจแห่งความกรุณาที่มีต่อผู้ใต้การปกครอง^๗

(๓) มุทิตา เจ้าอาวาสมีจิตมุทิตา เมื่อเขาทำดี คิดดี และก็ได้รับผลจากความดีนั้น โดยผลดีปรากฏทางกาย ทำให้สะท้อนถึงจิต ได้ดีทั้งทางกาย ทางใจ และย่อมให้เกิดความสุขใจ สุขกาย นั่นยินดีพอใจกับเขาที่ได้มีนั้น เรียกว่า พลอยดีใจด้วย ถ้าไม่พร้อมดี ยังไม่ถึงดีก็ให้เฉยไว้ก่อน^๘ มุทิตาธรรมนั้น จะปรากฏในใจของนักปกครองได้ ก็ต่อเมื่อเจ้าอาวาสเห็นเขาทำดี คิดดี พุดดี และได้รับผลดีจากการทำ การคิด การพุดอันนั้น เราก็ออนุโมทนายินดีด้วย โดยการออกปาก

^๕ สัมภาษณ์พระครูปริยัติภัทรคุณ, เจ้าคณะอำเภอนางรอง, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๘.

^๖ สัมภาษณ์พระครูพิทักษ์ชินวงศ์, ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอนางรอง, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๘.

^๗ สัมภาษณ์พระครูปริยัติภัทรคุณ, เจ้าคณะอำเภอนางรอง, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๘.

^๘ สัมภาษณ์พระพิทักษ์ชินวงศ์, ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอนางรอง, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๘.

สรรเสริญชื่นชม มอบของรางวัล หรือการแสดงออกซึ่งมุทิตาจิตอื่นใดก็ตาม ที่แสดงให้เห็นว่าเจ้าอาวาสมีความยินดีดีด้วยความดีของเขา ซึ่งต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมด้วยว่า ความเหมาะสมพอดีของการให้การชื่นชมยินดีนั้น อยู่ในเกณฑ์ไหน ต้องไม่ชื่นชมจนพรวดหรือจนเป็นเหตุให้คำพูดชื่นชมหรือของขวัญรางวัลที่เจ้าอาวาสมอบให้นั้นด้อยด้วยคุณค่า หรือไร้ค่า และการให้คำชื่นชมสรรเสริญเยินยอ ให้รางวัลก็ต้องไม่ผิดเคืองจนเกินไป ผู้นำบางท่านปากกับใจไม่ตรงกัน ถึงแม้จะพึงพอใจกับผลงานหรือการกระทำของผู้ใต้ปกครองมากสักเท่าใด แต่ก็ไม่เคยเอ่ยปากชมใครเลย อย่างนี้ก็ยากจะได้รับความรัก ความสนธิใจ จากผู้ใต้ปกครอง ดังนั้นควรพิจารณาให้พอเหมาะพอดีว่า โอกาสหรือลักษณะ เกณฑ์อย่างใด ที่ควรให้คำชื่นชมสรรเสริญ หรือมอบรางวัลให้ และอย่างไรที่ยังไม่ถึงเกณฑ์จะอนุโมทนาชื่นชมหรือมอบรางวัลให้ก็พึงนิ่งเฉยไว้ก่อน ก็จะเป็นการดี อีกทั้งไม่ให้เสียการปกครองอีกด้วย^๙

(๔) อุเบกขา เจ้าอาวาสพึงใช้หลักธรรม คือ อุเบกขา เมื่อผู้ใต้ปกครองตกอยู่ในฐานะที่ไม่สามารถจะช่วยเหลือได้ คืออยู่ในฐานะที่พ้นวิสัยจะช่วยเหลือใดๆ เพราะหากยื่นมือช่วยไปก็อาจจะเป็นการซ้ำเติมให้ผู้ใต้ปกครองเกิดการระเรงหลง ไม่รู้จักถูกผิด ไม่รู้จักรับผลของการกระทำและคำพูดที่ผิดพลาดไป ดังนั้น จึงจำเป็นต้องให้ได้รับโทษตามสมควรแก่ความผิดบ้าง หรือความผิดในโทษฐานที่ไม่สามารถให้อภัยได้ อันเป็นโทษทางสังคม โทษทางศีลธรรม โทษทางกฎหมาย บ้านเมือง ซึ่งต้องปล่อยไปตามหลักของความถูกต้องชอบธรรม ไม่โอ้อุ้มเกินไปจนทำให้คนอื่นมองเจ้าอาวาสว่าไร้หลัก ก็อาจจะกระทบต่อภาวะของผู้นำในด้านการปกครองได้^{๑๐}

๒) ด้านการศาสนศึกษา^{๑๑}

สำหรับงานด้านการศาสนศึกษานั้น เจ้าอาวาสต้องจัดการให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ผู้อยู่ในวัด ดังนี้

(๑) เมตตา เจ้าอาวาสพึงมีจิตประกอบด้วยเมตตา ประารถนาให้พระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ผู้อยู่ในการปกครองได้รับวิชาความรู้ทางพระพุทธศาสนา ตลอดถึงการสงเคราะห์ด้านการศึกษาทั้งแผนกธรรม และบาลีอย่างทั่วถึง ตามภูมิความรู้ ความสามารถ ปฏิภาณ ไหวพริบของแต่ละรูปแต่ละคนด้วย ในที่นี้ อาจรวมถึงการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลีในวัด เพื่อเป็นสถานที่ให้ความรู้ด้านศาสนธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่บุคลากรในวัด อันหมายถึงพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ในวัดได้ศึกษาด้วย หรือหากไม่สามารถจัดการ จัดตั้งโรงเรียนได้ ด้วยมีเหตุขัดข้องหรือข้อจำกัดประการใด ก็

^๙ สัมภาษณ์พระครูปริยัติภัทรคุณ, เจ้าคณะอำเภอหนองระนอง, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๘.

^{๑๐} สัมภาษณ์พระครูปริยัติภัทรคุณ, เจ้าคณะอำเภอหนองระนอง, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๘.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูศรีปริยัติวิบูลย์, วัดกลาง (นางรอง), เจ้าคณะตำบลหนองไทร, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๘.

อาจจะส่งเสริมสนับสนุนยวดยานพาหนะ อุปกรณ์การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์เพื่อให้ไปเรียน ณ สำนักเรียนอื่น หรือโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลีแห่งอื่นก็ได้

(๒) กรุณา การจัดการด้านการศึกษาแผนกธรรม-บาลีนั้น เจ้าอาวาสควรจัดการศึกษาด้วยจิตที่สงสาร ปราบปรามให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ผู้อยู่ในวัดนั้นๆ ได้มีความรู้ เพื่อสามารถนำไปใช้ในการปรับประยุกต์ใช้เพื่อเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต นำไปเป็นเครื่องชี้แนะหรือเป็นทิศทางสำหรับการประกอบสัมมาชีพต่าง ๆ ตามสมควร ด้วยมีจิตกรุณา ห่วงไว้ในใจเสมอว่า ต้องการให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ภายในวัดได้มีความรู้ พ้นจากความโง่เขลา ยกฐานะ ยกภูมิรู้ มีภูมิฐาน อุดมด้วยภูมิธรรม เป็นบุคคลคุณภาพ เพื่อสามารถสร้างประโยชน์ให้กับตนเอง คนรอบข้าง สังคมและประเทศชาติได้ในที่สุด

(๓) มุทิตา เจ้าอาวาส ในฐานะเป็นที่พึ่ง และผู้ให้การสนับสนุนด้านการศึกษา หลักพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การศาสนศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ภายในวัดนั้นๆ ต้องคอยให้การสนับสนุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์อย่างเต็มกำลังความสามารถ เท่าที่พอจะให้การสนับสนุนได้ และเมื่อลูกศิษย์ประสบความสำเร็จในการศึกษา หรือประสบความสำเร็จในการสอบไล่ สอบผ่านความรู้ในแต่ละชั้นประโยค ก็ดีใจที่ลูกศิษย์ได้ดี โดยการแสดงความยินดีด้วย ดีใจด้วย มีความปลื้มปิติยินดี ภาคภูมิใจด้วย ตลอดทั้งให้คำชื่นชมเป็นทั้งขวัญและกำลังใจ รวมทั้งให้ของรางวัลเป็นสิ่งแสดงความยินดีด้วยทุกโอกาส

(๔) อุเบกขา เจ้าอาวาสต้องสามารถทำให้เป็นผู้มีความหนักแน่น มั่นคง อยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง ชอบธรรม ไม่ตกไปในอคติทั้ง ๔ ข้อ หากพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ผู้อยู่ใต้การปกครองของเจ้าอาวาสนั้น ไม่สามารถที่จะประสบความสำเร็จในการศึกษา หรือทุจริตประพฤติไม่ชอบ เป็นเหตุให้ถูกตัดสิทธิ์การสอบ หรือปรับให้ตกด้วยเหตุใดๆ อันนำมาซึ่งความเสื่อมเสียต่อเจ้าอาวาส วัด โรงเรียนหรือสำนักเรียน หรือแม้กระทั่งเป็นผู้ที่ไม่สนใจใฝ่การศึกษา หลบหลีกเลี่ยงหนีการเข้าชั้นเรียน ไม่สนใจเรียน ไปทำเรื่องเสียหายอย่างหนึ่งอย่างใด จนส่งผลกระทบต่อการศึกษาของตนเอง ถึงแม้จะให้โอกาสแล้วก็ไม่เชื่อฟัง หรือไม่ได้ดำเนินการใดๆ เพื่อปรับปรุงแก้ไขตนเองเลย ในกรณีอย่างนี้ เจ้าอาวาสก็ต้องไม่เข้าข้าง ต้องวางจิตให้เป็นอุเบกขา ตั้งมั่นอยู่ในความถูกต้อง ถือระเบียบ ยอมที่จะให้เขาได้รับโทษ หรือยอมให้ออกจากความรับผิดชอบแล้วด้วยการให้ออกไปเสียจากวัด หรือโทษอย่างอื่นใดที่พอเหมาะพอควรแก่โทษนั้นๆ เพื่อไม่ให้เป็นที่เยี่ยงอย่างสำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์เด็กวัดภายในวัดรูปอื่น หรือคนอื่นได้เอาไปประพฤติตามเป็นเยี่ยงอย่าง ซึ่งส่งผลเสียต่อตัวเอง ชื่อเสียงของเจ้าอาวาส วัด โรงเรียน หรือสำนักเรียนได้ จึงต้องเลือกใช้อุเบกขาธรรมในการตัดสิน เมื่อทำได้ดังนี้ ความเข้มแข็งศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าอาวาสในฐานะผู้ให้ทุนให้โทษแก่ผู้อยู่ภายใต้การปกครองจึงจะยังคงได้รับการยอมรับและถือปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดต่อไป อันจะส่งผลดี เป็นประโยชน์ในด้านการศาสนศึกษาของวัดให้มีการพัฒนาเจริญรุ่งเรือง เอาจริงเอาจัง อย่างที่พึงจะเป็นต่อไป

๓) ด้านการเผยแผ่

สำหรับงานด้านเผยแผ่นี้ เจ้าอาวาสต้องให้ความสำคัญในการบริหารจัดการ ควบคู่กับหลักพรหมวิหาร ๔ ดังนี้

(๑) เมตตา ผู้ที่อยู่ในฐานะผู้นำ ในที่นี้ ได้แก่ เจ้าอาวาส เจ้าสำนัก ที่ต้องดูแล สารทุกข์สุกดิบของทั้งพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ผู้อยู่ภายใต้การปกครอง จำเป็นต้องส่งเสริม มีใจ เมตตา ปราปรณาให้ผู้ที่มาอยู่ภายใต้การปกครองของเรา มีความรู้ความสามารถ สามารถดำเนินกิจการทาง พระพุทธศาสนา เป็นตัวแทนในการเผยแผ่หลักพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ เช่นเดียวกับตัวผู้ปกครองเอง คือ สามารถทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาแทนได้ สร้างบุคลากรที่สามารถ เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ เช่น หัดให้บุคลากรหรือผู้ใต้บังคับบัญชาให้ศึกษาหาความรู้ เทศนา ปาฐกถา บรรยาย อบรม สอนหลักธรรมให้กับพระภิกษุสามเณรด้วยกัน หรือกับประชาชนโดยทั่วไปได้ โดยความหมายในข้อนี้ คือ รัก เอ็นดู เมตตา ปราปรณาจะให้ผู้ใต้ปกครองสามารถทำงานเผยแผ่ในฐานะของ ศาสนทายาทได้อย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง

(๒) กรุณา เจ้าอาวาสผู้ปกครองพระเณรและคฤหัสถ์ผู้พำนักพักพิงอาศัยอยู่ ในวัด จำเป็นเหลือเกินที่ต้องมีหลักกรุณา ช่วยเหลือ และส่งเสริมในด้านการเผยแผ่ศาสนา หรือหลักธรรม ทางพระพุทธศาสนา ผ่านกิจกรรม และโครงการต่าง ๆ ของวัด หากผู้ใต้ปกครองมีปัญหาติดขัด หรือมี อุปสรรคในการเผยแผ่ ก็ให้การช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็นการให้กำลังใจ ทุนทรัพย์ คำแนะนำ และการช่วย แก้ไขปัญหาอุปสรรคที่ผู้ใต้ปกครองกำลังประสบอยู่ทุก ๆ กรณี ให้สามารถผ่านไปได้อย่างดี ในฐานะของผู้ทำ หน้าที่ของ ศาสนทายาท สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา และแม้แต่ตัวผู้ปกครอง หรือเจ้าอาวาสเอง ก็ต้องทำ ตัวอย่างให้ผู้ใต้ปกครองได้เห็นเป็นทิวทัศน์คติด้วยเช่นเดียวกัน คือฝึกงานให้ คอยเป็นที่เลี้ยง ช่วยเหลือ อุปถัมภ์อย่างเต็มที่ ไม่ทอดทิ้งนั่นเอง

(๓) มุทิตา เจ้าอาวาสควรมีคำชื่นชมต่อผู้ใต้การปกครอง ในเมื่อผู้ใต้การ ปกครองประสบความสำเร็จในการทำหน้าที่ศาสนทายาท เป็นวิทยากร นักเทศน์ นักบรรยาย นักปาฐกถา นักอบรม ที่ประสบความสำเร็จในทุกระดับ เพื่อให้ผู้ใต้การปกครองมีขวัญกำลังใจในการ ทำงานเผยแผ่ ในนามของเจ้าอาวาส ในนามของวัด และในนามของบุคลากรทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ควรแสดงมุทิตาจิตด้วยการมอบกำลังใจ มอบของขวัญ และของรางวัล เมื่อผู้ใต้ปกครอง สามารถทำการเผยแผ่ศาสนธรรมได้ประสบความสำเร็จในระดับต่าง ๆ แสดงออกให้เห็นว่ามีความรู้สึกที่ ปลื้มปิติยินดีด้วย อย่างเปิดเผย ไม่ปิดบังอำพราง อันจะเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้ผู้ใต้ปกครองมี แรงใจในการทำงานในหน้าที่ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

(๔) อุเบกขา ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นเจ้าอาวาส หรือเป็นผู้นำของวัดนั้น ๆ จำต้องมี หลักธรรมประจำใจ คือ ต้องเป็นผู้ที่ตั้งมั่นอยู่ในความยุติธรรม มั่นคง ไม่เอนเอียงด้วยอคติ ๔ ข้อ อันได้แก่ ความรัก ความชัง ความกลัว และความหลงไม่รู้จักจริง หรือด้วยความเขลาตนเอง คือ เมื่อผู้ใต้ปกครอง ไปก่อ ความเสียหายในกระบวนการ หรือในช่วงที่ทำการเผยแผ่ หรือทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนธรรม ในฐานะเป็น ผู้บรรยาย ปาฐกถา อบรม หรืออื่น ๆ ก็ตาม เช่น ไปมีความรักฉันชู้สาวกับผู้เข้ารับการอบรม

ไปคดโกง ฉ้อโกงเงินบริจาค ค่าใช้จ่ายในกิจกรรมหรือในโครงการดำเนินงานเผยแผ่ หรือ เผยแผ่ศาสนา ธรรมด้วยความผิดพลาดคลาดเคลื่อนอย่างร้ายแรง ส่งผลให้ผู้รู้ทั่วถึง ตำหนิ หรือไม่ยอมรับตัว เจ้าอาวาสในฐานะผู้นำก็ต้องไม่เอนเอียงเข้าข้างผู้ใต้ปกครองของเรา หรือเข้าข้างผู้ฟ้องร้องเอาผิดเสีย ทันที ให้สอบถามความเป็นจริงให้ได้ความกระจ่างเสียก่อน เมื่อเห็นว่าฝ่ายผู้ใต้ปกครองของเราผิดจริง ก็ไม่ปกป้องรักษา หรือช่วยแก้ตัวให้จนเกินขอบเขต จนอาจจะนำมาซึ่งความเสื่อมความเลื่อมใสศรัทธา ในตัวเจ้าอาวาสได้ด้วยเช่นกัน จำเป็นต้องให้ผู้ใต้ปกครองของเราได้รับโทษตามความเป็นจริง หากว่า พอละแนะนำ ตกเตือนว่ากล่าวคนผู้ใต้ปกครองของเราเองได้ด้วยตัวของเราเองแล้ว ก็พึงกระทำ หาก สุดวิสัย พื้นที่ของเราในฐานะเจ้าอาวาสแล้วก็ปล่อยให้ไปไปตามกระบวนการยุติธรรม หรือ กระบวนการทางสังคมที่จะพึงได้รับต่อไป ดังนี้ จึงได้ชื่อว่า ตั้งตนอยู่ในอุเบกขาญาณ ตามหลักการทาง พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

๔) ด้านการสาธารณูปการ^{๑๒}

การจัดการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ สิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งใช้สอยต่าง ๆ ภายในวัดที่ คร่ำคร่าทรุดโทรมให้ดูใหม่ หรือให้ใช้ประโยชน์ได้ดังเดิม รวมถึงการก่อสร้างขึ้นใหม่ ถือว่าเป็นงานด้าน สาธารณูปการ ซึ่งเจ้าอาวาสต้องจัดต้องทำ ควบคู่สัมพันธ์กันตามหลักพรหมวิหาร ๔ ดังนี้

(๑) เมตตา เจ้าอาวาส พึงให้ความสำคัญกับข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มีใช้อยู่ ภายในวัดนั้น เป็นสิ่งที่ชาวบ้าน หรือศรัทธาสาธุชนบริจาคทรัพย์กันคนละเล็ก คนละน้อย เพื่อที่จะก่อร่าง สร้างขึ้นมาให้พระภิกษุสามเณรและบุคคลทั่วไป ได้ใช้ประโยชน์ อันเป็นสาธารณูปการ เจ้าอาวาสต้อง พิจารณาให้เห็นถ่องแท้ว่า ระบบสาธารณูปการอันใด ที่มีอยู่แล้วแต่เดิม เมื่อยังใช้ได้ ก็ให้ใช้ต่อไป เมื่อเกิด การชำรุดทรุดโทรม ก็ให้ดำเนินการบูรณซ่อมแซม หรือปฏิสังขรณ์ให้กลับมาใช้ได้ดังเดิม หรือให้ดูใหม่ เช่นเดิม หรืออาจบูรณปฏิสังขรณ์ให้มีความงดงามกว่าเดิมก็ได้ หากสิ่งนั้นสามารถซ่อมแซม หรือตกแต่ง ต่อ เดิมได้ หากสิ่งนั้น ไม่สามารถที่จะซ่อมแซม ตกแต่ง หรือต่อเติมได้ ด้วยผิดหลักการทางวิศวกรรม โครงสร้าง แบบแปลน หรือคุณค่าทางสถาปัตยกรรมไทย หรือคุณค่าในฐานะที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ซึ่งต้องให้ ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ซ่อมแซมบูรณะได้เป็นการเฉพาะเท่านั้น เช่น ทางเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร หรือหน่วยงาน ที่ดูแลรับผิดชอบเข้ามาดำเนินการ หากเป็นสิ่งที่สามารถ ซ่อมแซม บูรณะ ปฏิสังขรณ์ได้ และอยู่ในอำนาจ หน้าที่ของเจ้าอาวาสจะพึงจัดพึงทำได้ ก็สามารถดำเนินการได้ ทั้งนี้ ต้องอยู่บนพื้นฐานของความสะอาด ความสวยงาม ความเป็นระเบียบ และอรรถประโยชน์ในการใช้สอยเป็นสำคัญ

ระบบสาธารณูปการบางอย่างภายในวัด ที่ชำรุดทรุดโทรมมาก จนไม่สามารถบูรณปฏิสังขรณ์ ใหม่ได้ แต่อยู่ในอำนาจของเจ้าอาวาสที่จะพึงกระทำได้ ก็ให้ทำการรื้อถอน แล้วสร้างใหม่ทดแทนเสีย ทั้งนี้ ต้องพิจารณาถึงเหตุผลความจำเป็นด้วย ว่าควรจะดำเนินการเฉพาะในส่วนของการรื้อถอน หรือจำเป็นต้อง สร้างใหม่เพื่อทดแทนของเดิมด้วย และระบบสาธารณูปการใด ที่มีความจำเป็นต่อการใช้งาน หรือ จำเป็นต้องมี อันเป็นอรรถประโยชน์เกื้อกูลในการใช้สอยของพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์/ประชาชนทั่วไป ได้ใช้สอย หรือเพื่อให้ครบองค์ประกอบของศาสนสถานที่จำเป็นต้องให้มีภายในวัด ก็ต้องดำเนินการระดม

^{๑๒} สัมภาษณ์พระครูพิทักษ์ชินวงศ์, ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอหนองปรือ, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๘.

ทุนทรัพย์เพื่อก่อสร้างขึ้นมาใหม่ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการใช้สอย หรือเพื่อความครบถ้วนบริบูรณ์ในส่วนของเสนาสนะภายในวัด ที่จำเป็นต้องให้มี เช่น กุฏิ วิหาร ศาลาการเปรียญ อุโบสถ หอระฆัง หอกลอง ฌาปนสถาน ศาลาธรรมสังเวช ระบบไฟฟ้าภายในวัด ระบบน้ำภายในวัด และเสนาสนะสำหรับการใช้สอยจัดงานต่างๆ เป็นต้น ก็ควรสร้างให้มีขึ้น ทั้งนี้ เพราะใช้หลักเมตตา เล็งเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้ได้ปกครอง อันได้แก่ พระภิกษุสามเณรภายในวัด และประชาชนทั่วไปได้ใช้สอย ไม่ต้องลำบากด้วยเรื่องสาธารณูปการต่าง ๆ นั้นเอง

(๒) กรุณา เจ้าอาวาส ในฐานะผู้นำสูงสุดของวัด ต้องคอยสังเกตการณ์ ดูแลสารทุกข์สุกดิบของผู้ได้การปกครองในวัด ให้ได้รับความสะดวกสบาย เกี่ยวกับระบบสาธารณูปการภายในวัดทุกอย่างตามสมควรแก่ฐานานุรูป เช่น กุฏิ วิหาร เสนาสนะ เครื่องใช้สอยต่างๆ ตลอดจนระบบน้ำ ระบบไฟฟ้า ถนนหนทางต่างๆ และระบบสาธารณูปการอย่างอื่น ซึ่งอาจหมายรวมถึง ยวดยานพาหนะสำหรับรับส่งพระภิกษุสามเณรเพื่อเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจ หรือเพื่อการศึกษาด้วย ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงต้องหมั่นตรวจตรา ดูแลว่า ระบบสาธารณูปการของวัดได้บริการให้ทั่วถึงผู้ที่อยู่ใต้การปกครองของเราหรือไม่ หากพบว่าไม่ทั่วถึง หรือเกิดได้รับความเดือดร้อน อันเนื่องมาจากระบบน้ำ ระบบไฟฟ้า ชัดข้อง ห้องน้ำ ห้องส้วม น้ำไม่ไหล ไฟฟ้าดับ ไฟฟ้าช็อต ส้วมตัน ฝาเพดานถล่ม บริหารชำรุด ก็ให้เร่งดำเนินการให้การช่วยเหลือโดยไม่รอช้า

(๓) มุทิตา เจ้าอาวาส ต้องมีเจตนาดี ไม่เกิดการหวงแหนการใช้สอยระบบสาธารณูปการภายในวัด เมื่อวัดมีระบบสาธารณูปการ เพื่ออำนวยความสะดวกสบายให้กับทุก ๆ รูปทุกคนภายในวัดแล้ว ก็มีใจเอื้อเฟื้อแบ่งปันให้ผู้ได้ปกครองแต่ละรูปแต่ละคนได้ใช้สอยตามสมควรแก่ฐานานุรูป ไม่ตระหนี่ไว้ใช้แต่เพียงผู้เดียว หรือประหยัดเกินเหตุ จนเป็นเหตุให้ผู้ได้ปกครองไม่สามารถทนอยู่ด้วยได้ เมื่อผู้ได้การปกครองมีชีวิตความเป็นอยู่ในทางที่ดีขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสะดวกสบายในสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ภายในวัด เจ้าอาวาสก็พึงมีเจตนาดี ในฐานะที่ตนเองสามารถอำนวยความสะดวกในเรื่องสาธารณูปการให้กับผู้ได้ปกครองได้ อันจะนำมาซึ่งความรัก ความเคารพและเทิดทูน ศรัทธาในตัวเจ้าอาวาสยิ่ง ๆ ขึ้นไป^{๓๓}

(๔) อุเบกขา เมื่อเจ้าอาวาส ผู้ดูแลรับผิดชอบ ให้ความอนุเคราะห์ ดูแลอุปถัมภ์ ช่วยเหลือด้านการสาธารณูปการแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ผู้อยู่ภายใต้การปกครอง ดูแล ให้มีความสะดวกสบายตามอัธยาศัย และตามฐานานุรูปของแต่ละท่านแต่ละคนอย่างครบถ้วน และทั่วถึงแล้ว ก็จำเป็นต้องกำหนดกฎเกณฑ์ หรือระเบียบแบบแผนสำหรับการประพฤติปฏิบัติ หรือการใช้สอยเสนาสนะ ระบบสาธารณูปการต่าง ๆ ให้เป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน เช่น ระเบียบว่าด้วยการจัดเสนาสนะให้ภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์เข้าอยู่พักตามสัดส่วน ระเบียบวาระการทำความสะอาด กุฏิ วิหาร เสนาสนะต่าง ๆ ตลอดจนถึงการช่วยกันประหยัดน้ำ ประหยัดไฟของวัด โดยให้ใช้ได้ตาม

^{๓๓} สัมภาษณ์พระครูสังวรธรรมโสภณ, เจ้าคณะตำบลสะเดา, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๘.

ความต้องการที่เหมาะสม ไม่เปิดน้ำ เปิดไฟทิ้งไว้ โดยไม่เห็นคุณค่า และไม่ร่วมกันประหยัด และรวมไปถึงการช่วยกันทำความสะอาดเสนาสนะ ระบบสาธารณูปการต่าง ๆ ให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ คงทน และใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงไม่กระทำการต่อเติม เสริมแต่ง ตัดต่อ เพิ่มเติมใด ๆ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะผู้ดูแล อันอาจจะก่อให้เกิดความเสียหาย ไม่คุ้มค่า หรือความเสียหายอื่นใดตามมาได้

พระภิกษุสามเณรผู้อยู่อาศัยภายในวัด จึงต้องมีจิตสำนึกสาธารณะร่วมกัน ดูแลระบบสาธารณูปการอันเป็นประโยชน์ใช้สอยร่วมกัน ให้มีความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม และใช้งานได้ รวมถึงช่วยกันสอดส่องดูแลที่ชำรุดทรุดโทรม หรือรื้อชำรุด หักพัง แล้วแจ้งต่อเจ้าคณะผู้ปกครอง หรือเจ้าอาวาส เพื่อดำเนินการแก้ไขต่อไป หากพระภิกษุสามเณรรูปใด หรือคฤหัสถ์ผู้เข้ามาพำนักพักพิงอาศัย ภายในวัด ใช้ระบบสาธารณูปการของวัดอย่างไม่ช่วยกันประหยัด ไม่เห็นคุณค่าของระบบสาธารณูปการที่ทางวัดจัดอำนวยความสะดวกไว้ให้ หรือทำการต่อเติม เสริมแต่ง ตัดต่อ เพิ่มเติมใด ๆ ซึ่งกฎ วิหาร เสนาสนะ ระบบสาธารณูปการอื่น ๆ ภายในวัด โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าคณะผู้ปกครอง หรือเจ้าอาวาสก่อน กระทำการโดยพลการ อันก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบสาธารณูปการภายในวัด หรือไม่ช่วยดูแลรับผิดชอบใด ๆ ตามระเบียบที่ทางวัดกำหนดไว้ ก็จำเป็นต้องมีการลงโทษตามสมควรแก่ความผิด ตั้งแต่กล่าวตักเตือน ทำทัณฑ์บน ให้ทำงานทดแทน จนกระทั่งสามารถให้ออกไปเสียจากวัด นี่ก็ถือว่าเจ้าอาวาสตั้งอยู่ในธรรม รักษาธรรม คือรักษากฎระเบียบความถูกต้องอันเป็นสิ่งที่ยอมรับรับรู้กันทั่วไป หากไม่ทำดังนี้แล้ว เจ้าอาวาสก็ไม่สามารถที่จะปกครองดูแลการใช้งานระบบสาธารณูปการในวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเมื่ออำนวยความสะดวกให้ใช้แล้ว ก็ต้องช่วยกันดูแลรักษาตามระเบียบ หากไม่รับผิดชอบดูแลรักษา หรือทำให้เกิดความเสียหายต่องานสาธารณูปการภายในวัดแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสที่ต้องทำการลงโทษจากสถานเบาไปหาสถานหนัก คือขับไปเสียจากวัดได้เช่นเดียวกัน เพื่อรักษาความศักดิ์สิทธิ์ เข้มแข็งของกฎระเบียบที่กำหนดไว้เป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน ทั้งนี้ ก็เพื่อรักษาผลประโยชน์ของวัด รักษาระบบสาธารณูปการต่างๆ ภายในวัดให้สามารถใช้งานได้คงทน อยู่ในสภาพดี เป็นระเบียบ สะอาด สวยงาม เป็นที่พึงพอใจของผู้พบเห็นโดยทั่วไป และพร้อมสำหรับต้อนรับผู้มาจากทิศทั้ง ๔ นั่นเอง^{๑๔}

๕) ด้านการศึกษาสงเคราะห์

งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ เป็นงานด้านการสนับสนุน ส่งเสริมในด้านทุนการศึกษา อุปกรณ์การศึกษา หรือช่วยเหลือด้านอื่นๆ กับสถานศึกษาหรือสถาบันการศึกษาภายนอก ซึ่งต้องบริหารจัดการให้มีความสัมพันธ์กันกับหลักพรหมวิหาร ๔ ดังนี้

(๑) เมตตา เจ้าอาวาสควรมีความรัก ความปรารถนาดีต่อกุลบุตร-กุลธิดา ที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียน หรือสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่อาจจะมีปัญหา อุปสรรค หรือประสบความขาดแคลนทุนทรัพย์ที่ใช้ในการศึกษา อุปกรณ์การศึกษา หรือในด้านอื่นๆ เจ้าอาวาส นอกจะทำหน้าที่

^{๑๔} สัมภาษณ์พระครูโสภณธรรมวิจิตร, เจ้าคณะตำบลนางรอง เขต ๑, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๘.

เป็นผู้นำของพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ภายในวัดแล้ว เจ้าอาวาสยังต้องทำหน้าที่ของผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำทางสังคม ผู้นำชุมชนอีกด้วย ดังนั้นหน้าที่ที่สำคัญของเจ้าอาวาสในฐานะผู้นำอีกประการหนึ่งของเจ้าอาวาสก็คือ ให้การสนับสนุนด้านการศึกษา ซึ่งนอกจากจะให้การสนับสนุนด้านการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ภายในวัดให้ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลีแล้ว ยังมีหน้าที่ให้การสนับสนุนด้านการศึกษาแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา จากสถาบันการศึกษาภายนอก ที่มีความขาดแคลนทุนทรัพย์ในการศึกษา อุปกรณ์การศึกษา หรืออื่นๆ ที่มีความจำเป็นสำหรับให้กุลบุตร-กุลธิดาได้ศึกษาหาความรู้ เพื่อจะได้มีความรู้เป็นเครื่องหาเลี้ยงชีพ ประกอบสัมมาชีพ เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ และในที่สุดก็จะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาให้เผยแผ่ออกไปได้ไกลอย่างไม่รู้จบ อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นผู้แทนของวัด ของพระพุทธศาสนาในการปกป้อง ค้ำครอง พิทักษ์รักษายของพระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ อย่างแข็งขัน อย่างยากที่บุคคลผู้ดำรงตนอยู่ในสมณเพศจะกระทำได้ หรืออาจกระทำได้แต่ก็ไม่สะดวกเท่าที่ควรเช่นกับคฤหัสถ์ญาติโยม

การให้การศึกษาสงเคราะห์ อาจจะเริ่มต้นจากการเลือกให้ทุนการศึกษาแก่ผู้ที่มีผลการเรียนดี มีความขยันหมั่นเพียร แต่ยังขาดทุนทรัพย์ อุปกรณ์การศึกษาต่างๆ ยังไม่เพียงพอ หรือขาดโอกาสทางการศึกษาให้ได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษามีความรู้สำหรับนำไปพัฒนาตนเอง สังคมประเทศชาติ และพระพุทธศาสนาต่อไปได้ นอกจากนี้แล้ว เจ้าอาวาส เมื่อมีกำลังทรัพย์เพียงพอ ก็อาจจะมอบเป็นรางวัลเชิดชูเกียรติ หรือขวัญกำลังใจให้กับผู้ปฏิบัติงานเป็นบุคลากรในสถานศึกษา หรือให้รางวัลสถานศึกษาด้วยก็ได้ เช่น อาจมอบรางวัลโรงเรียนดีเด่น สถานศึกษาดีเด่น ครูดีเด่น เป็นต้น ก็ได้ด้วยเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ ก็ด้วยจิตใจที่ประกอบไปด้วยความเมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดีต่อผู้ที่กำลังศึกษาอยู่แต่ขาดแคลนขัดสนด้านต่างๆ เจ้าอาวาสอาศัยเมตตาจิต คือ จิตที่ประกอบด้วยความรัก ความเมตตา ปรารถนาดีต่อลูกหลานกุลบุตร-กุลธิดา จึงได้จัดเตรียมทุนทรัพย์ที่เป็นทุนการศึกษา อุปกรณ์การศึกษา หรืออื่นๆ เตรียมไว้มอบให้ ก็เพราะอาศัยความรัก ความจริงใจที่บริสุทธิ์ที่เล็งเห็นประโยชน์ของเยาวชนผู้ศึกษา และความสำคัญของการศึกษาในปัจจุบันนั่นเอง

(๒) กรุณา เจ้าอาวาสในฐานะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับสังคมและชุมชน ควรตระหนักให้ชัดลงไปว่า วัด หรือองค์กร ที่เรียกว่า วัด จะดำรงอยู่ได้ ก็ด้วยความอุปถัมภ์ค้ำชูของประชาชนในสังคม ในชุมชนนั้น ๆ หรือจากชุมชนอื่นไกล ที่มีความศรัทธา ทำนุบำรุงอุปถัมภ์ดูแลด้วยปัจจัย ๔ หากไม่ได้รับการช่วยเหลืออุปถัมภ์จากท่านเหล่านั้นแล้ว วัดก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ ดังนั้น เมื่อวัดได้รับการทำนุบำรุง อุปถัมภ์ค้ำชูด้วยปัจจัย ๔ จากสังคม และชุมชนแล้ว ด้วยเหตุไร เมื่อสังคมต้องการความช่วยเหลือ โดยเฉพาะเมื่อลูกหลาน กุลบุตร-กุลธิดาที่กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ มีความขาดแคลนด้วยทุนทรัพย์ในการเล่าเรียน ต้องการความช่วยเหลือ วัด หรือเจ้าอาวาส ที่มีความพร้อมด้านทุนทรัพย์เพียง

พอที่จะช่วยเหลือได้ จึงไม่ดำเนินการช่วยเหลือ ซึ่งหากเจ้าอาวาส หรือวัดไม่ดำเนินการในเรื่องนี้แล้ว ก็ถือว่าพลาดโอกาสที่จะได้บำเพ็ญประโยชน์สาธารณะเกี่ยวกับการศึกษา หรือที่เรียกว่า การสาธารณสงเคราะห์ ไปอย่างน่าเสียดาย

ดังนั้น วัด หรือเจ้าอาวาส ที่มีความพร้อมทางด้านทุนทรัพย์ พอที่จะช่วยเหลือเจือจุน อุปถัมภ์ ค้ำจุน ด้านทุนทรัพย์ และอุปกรณ์ทางการศึกษาให้กับนักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่ขาดแคลน ก็พึงอาศัย ความกรุณาช่วยเหลือ บรรเทาความขาดแคลน ให้ลูกหลาน นักเรียน นิสิต นักศึกษาที่มีความตั้งใจ ใฝ่ดี รักที่จะเรียนรู้ รักที่จะศึกษา ได้มีโอกาสพัฒนาตนเองให้มีความรู้ เพิ่มพูนศักยภาพของตนเองให้ยิ่งๆ ขึ้นไป เพราะเมื่อบุคคลเหล่านี้ มีโอกาสได้ร่ำเรียน ประสบความสำเร็จในด้านการศึกษา แล้วมีสัมมาชีพ มีรายได้แล้ว สิ่งทีบุคคลเหล่านั้น จะนึกถึงเป็นอย่างแรกก็คือ เจ้าอาวาส หรือวัดที่เคยช่วยเหลือเจือจุน เงินทุน ทรัพย์ด้านการศึกษาให้ ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จออกมามีงานดี มีรายได้ดี ชีวิตประสบความสำเร็จ ก็เพราะได้รับการช่วยเหลือจากวัด โดยท่านเจ้าอาวาสของวัดนั้นๆ ที่มีความกรุณา ประณามจะช่วยเหลือให้พ้นจากความขาดแคลนทุนทรัพย์ พ้นจากการขาดโอกาสทางการศึกษา ให้ได้มีทุนทรัพย์และ ได้รับโอกาสทางการศึกษา ก็นับได้ว่าเจ้าอาวาสได้แสดงออกถึงความกรุณาอย่างน่าชื่นชมยิ่ง^{๑๕}

(๓) มุทิตา เจ้าอาวาสในฐานะของผู้สนับสนุน ส่งเสริมงานด้านการศึกษา สงเคราะห์ให้แก่กุลบุตร-กุลธิดา นักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่มีผลการเรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ในการศึกษา หรือขาดอุปกรณ์ทางการศึกษา ให้ได้รับทุนการศึกษา มีความพร้อมสำหรับศึกษาเล่าเรียน ให้ประสบความสำเร็จ อีกทั้งมีกริยามารยาทเรียบร้อย ดั่งงาม เตรียมความพร้อมสำหรับความเป็นบุคคลคุณภาพ เมื่อนักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่ได้รับการสนับสนุนทุนการศึกษา อุปกรณ์การศึกษาจากทางวัด ผ่านการดำเนินงานของเจ้าอาวาสแล้ว สำเร็จการศึกษาในช่วงชั้นที่กำลังศึกษาอยู่ก็ดี สำเร็จการศึกษาแล้วมีอาชีพการงาน มีรายได้สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวคนรอบข้าง เป็นกำลังสำคัญให้กับสังคมประเทศชาติและพระพุทธศาสนาแล้ว เจ้าอาวาสก็พึงแสดงความยินดีด้วย คือกล่าวคำชื่นชมให้กำลังใจ มอบรางวัลให้ หรือแสดงออกซึ่งความยินดี ด้วยวิธีการอื่นใดก็ตาม เพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจสำหรับผู้ประสบความสำเร็จนั้น กล่าวยกย่อง ชื่นชม และเชิดชูให้ปรากฏในสังคม ผ่านการบอกเล่า การเทศน์ การบรรยาย โดยยกตัวอย่างให้เป็นหนึ่งในบุคคลที่มีความประพฤติดี ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนแล้วประสบความสำเร็จในชีวิต เป็นต้น

(๔) อุเบกขา เจ้าอาวาสนั้น ถือได้ว่า เป็นผู้นำวัด ผู้นำชุมชน ผู้นำสังคมในทุกด้าน ไม่เว้นแม้กระทั่งการศึกษาสงเคราะห์ที่เป็นหนึ่ง ในเวทีการแสดงออกซึ่งบทบาทอันสำคัญของเจ้าอาวาส ซึ่งไม่พึงละเลย ทอดธุระให้เป็นภาระของสังคมหรือหน่วยงานอื่นแต่เพียงฝ่ายเดียว เจ้าอาวาสและวัดในฐานะที่อยู่ในชุมชน อยู่ในสังคม ก็พึงมีส่วนในการช่วยเหลืออุปถัมภ์ด้วยเช่นเดียวกัน

^{๑๕} สัมภาษณ์พระครูศรีปริยัติวิบูลย์, วัดกลาง (นางรอง), เจ้าคณะตำบลหนองไทร, ๓ มกราคม ๒๕๕๙.

แต่ถ้าหากว่า ผู้ที่เราพยายามช่วยเหลือ อุปถัมภ์ อดหนุนทุนทรัพย์สำหรับการศึกษา หรือ อุปกรณ์การศึกษาเป็นอย่างดีแล้ว ก็ยังไม่สามารถที่จะจำเรียนให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จการศึกษาอย่างที่หลายฝ่ายหวังและตั้งใจให้เป็นไปได้ ด้วยสาเหตุจากตัวของผู้เรียนเอง หรือด้วยสาเหตุอื่นใดก็ตาม เจ้าอาวาสในฐานะของผู้ช่วยเหลือให้การอุปถัมภ์ดูแลเรื่องทุนการศึกษาและอุปกรณ์การศึกษามาตั้งแต่ต้น ก็ไม่พึงจิตตก หรือแสดงออกซึ่งความผิดหวัง ความวิตกกังวลเกินไป หรือกล่าวคำในลักษณะว่าเสียแรงเปล่า เสียทุนทรัพย์ไปเปล่า หรือเสียความตั้งใจเปล่าให้สังคมได้รับรู้รับทราบ หรือโยนความผิดไปที่ตัวเด็กนักเรียน นิสิต นักศึกษา คนนั้นๆ ที่ตนเองให้การสนับสนุนทุนทรัพย์ในการศึกษาเล่าเรียนอยู่ แล้วทำตัวเกลไถล หรือด้วยเหตุผลอื่นใดก็ตาม ที่ส่งผลให้ไม่สามารถศึกษาให้สำเร็จการศึกษาในแต่ละช่วงชั้นนั้น ๆ ได้ ในทางตรงกันข้าม ควรที่จะมีการวางอุเบกขา วางใจเป็นกลาง อย่างเข้าใจในเหตุผลความเป็นไป ควรพิจารณาให้เห็นว่า การที่ผู้ที่เราส่งเสียให้ทุนทรัพย์ในการศึกษาแล้ว ไม่สามารถจะศึกษาให้สำเร็จการศึกษาได้นั้น ก็ต้องมีสาเหตุทั้งจากตัวนักเรียน สิ่งแวดล้อม หรือแม้กระทั่งตัวเจ้าอาวาสผู้ให้การสนับสนุนทุนทรัพย์ในการศึกษาเองก็ตาม ก็ต้องคิดทบทวนหวนกลับมามองดูที่การทำหน้าที่ให้การสนับสนุนด้านการศึกษาของเราว่า ที่ผ่านมานั้น มีกระบวนการตรงไหนบ้างที่ถือว่าทำได้อย่างดีที่สุดแล้ว และกระบวนการใดบ้าง ที่ยังมีข้อบกพร่อง ผิดพลาด หรือยังไม่ได้ดำเนินการ หรือปล่อยปละละเลยไป ซึ่งเราผู้ให้ทุนเองก็ควรมีส่วนในการรับผิดชอบด้วยเช่นกัน หากพิจารณาโดยถี่ถ้วนดีแล้ว ผลจะออกมาอย่างไร ก็ต้องยอมรับในผลนั้น และคอยเวลาเริ่มต้นใหม่ ปรับปรุงแก้ไขต่อไปให้ดียิ่งขึ้น อย่างไม่คิดย่อท้อ ด้วยคิดว่า “ทำบุญกับคนไม่ขึ้น” แต่ให้คิดเสียว่า ในผู้ที่ส่งเสียเล่าเรียนจำนวน ๑๐ คน ประสบความสำเร็จสัก ๓-๔ คน ก็ถือว่าได้กำไรแล้ว เมื่อคิดได้ดังนี้ ก็นับว่าเราในฐานะเจ้าอาวาสผู้สนับสนุนทุนทรัพย์ในการศึกษาเล่าเรียนของกุลบุตร-กุลธิดา นักเรียน นิสิต นักศึกษา ได้แสดงออกซึ่งอุเบกขาบารมีอย่างชัดแจ้งแล้ว^{๑๖}

ในทางตรงกันข้าม เมื่อผู้ที่เราสนับสนุน อุปถัมภ์ ทุนทรัพย์ส่งเสียให้ได้เล่าเรียนเพียรศึกษาเป็นอย่างดีแล้ว ศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จการศึกษา มีสัมมาชีพ มีรายได้และตำแหน่งงานมั่นคงดีแล้ว ไม่ว่าบุคคลคนนั้นจะกลับมาตอบแทนหรือไม่ก็ตาม ก็ไม่ควรถือเอาเป็นบุญคุณที่ติดค้าง ต้องชำระสะสางต่อกัน ต้องพุดยกล่องเราให้ผู้อื่นฟัง หรือกลับมาช่วยสนองงานวัด สอนงาน พระพุทธศาสนาเป็นการตอบแทนบุญคุณ แต่ควรปล่อยให้เป็นหน้าที่ของบุคคลผู้นั้นว่า ควรจะแสดงออกหรือไม่แสดงออกเป็นการตอบแทนเราหรือไม่อย่างไร โดยไม่ถือเป็นเรื่องบุญคุณ หรือถือโทษ ถือโทษาคติ เพียงเพราะไม่ยกย่องเชิดชูเราให้มีเกียรติยศปรากฏในสังคม หรือเพียงเพราะไม่กลับมาตอบแทนอุปการคุณ แต่ให้วางใจเป็นกลาง โดยมองว่าเรามีเจตนาบริสุทธิ์ในการช่วยเหลืออุปถัมภ์การศึกษามาแต่ต้น ไม่ว่าผลจะออกมาเป็นอย่างไร ก็ยังมีใจหนักแน่น มั่นคง ไม่เอนเอียง หรือ

^{๑๖} สัมภาษณ์พระครูพิสิฐจาวรรณ, เจ้าคณะตำบลนางรอง เขต ๒, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๘.

ผันแปรไปเป็นอย่างอื่น เมื่อทำได้เช่นนี้แล้ว ก็ถือว่า เจ้าอาวาสได้วางตน วางใจ ได้เหมาะสมกับ ความเป็นผู้ใหญ่ สมกับความเป็นผู้นำของเจ้าอาวาสที่พึงมีได้อย่างสง่างาม

๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์

การช่วยเหลือชุมชน หน่วยงานราชการ หรือกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ อื่น ๆ นอกเหนือจากที่รัฐทำหรือให้การสนับสนุนอยู่แล้ว ถือว่าเป็นงานด้านสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเจ้าอาวาสต้องบริหารจัดการควบคู่สัมพันธ์กันกับหลักพรหมวิหาร ๔ ดังนี้

(๑) เมตตา เจ้าอาวาส ดำเนินกิจการต่าง ๆ ภายในวัดได้เป็นอย่างดีแล้ว ทั้งยังช่วยเหลือสังคมด้านการศึกษาสงเคราะห์เพิ่มขึ้นมาเป็นอีก ๑ การกิจสำคัญ หน้าที่ ในฐานะผู้นำชุมชน ผู้นำสังคม ผู้นำทางจิตวิญญาณที่จะพึงกระทำ เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนไว้ได้ นั่นก็คือ งานด้านสาธารณสงเคราะห์

เจ้าอาวาส ควรยึดงานสาธารณสงเคราะห์ไว้เป็นงานสำคัญในการบริหารงานในฐานะที่วัด ต้องอยู่ในบริบทแวดล้อมของสังคม ชุมชน ที่ประกอบด้วยครอบครัว โรงเรียน หน่วยงานราชการต่าง ๆ เป็นไปไม่ได้เลยที่วัดจะไม่ต้องการความช่วยเหลือ หรือจะไม่ต้องพึ่งพาอาศัยอะไรจากสังคม จากหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ๆ ที่ตั้งอยู่ในละแวกใกล้เคียง ในความเป็นจริงแล้ว วัดอยู่ในบริบทแวดล้อมที่เอื้อต่อสิ่งที่เรียกว่า “สังคม” เพราะฉะนั้น วัด หรือตัวแทนของวัด อันได้แก่ “เจ้าอาวาส” ต้องมีความเอื้อเพื่อแผ้วถางต่อสังคม มีความปรารถนาที่จะเห็นสังคมอันเป็นประโยชน์สาธารณะได้ก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้นไป อันเป็นสิ่งที่ทุกคน ทุกครัวเรือน หรือทุกองค์กรที่ตั้งอยู่ในสังคม หรือชุมชนนั้น ๆ พึงมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้เกิดมีขึ้น ซึ่ง “วัด” โดยการขับเคลื่อนดำเนินการของ “เจ้าอาวาส” ควรตระหนัก และให้ความสำคัญต่อประโยชน์สาธารณะในสังคม เพราะฉะนั้น เจ้าอาวาสจึงจำเป็นต้องมีความรู้ เข้าใจ กอปรกับมีความคล่องตัวในการเข้าสังคม นำพาวัดและองค์กรให้เป็นที่รู้จักและปรากฏชัดในสังคมได้อย่างเต็มภาคภูมิ นั่นเป็นวิถีทางที่เจ้าอาวาสจะพึงปฏิบัติและผลักดันให้วัดดำเนินไปสู่จุดหมายดังกล่าว ทั้งนี้ ต้องอาศัยความมีภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์ของเจ้าอาวาสเป็นสิ่งสำคัญ และมองเห็นเป้าหมายของการดำเนินการทุกอย่าง เพื่อเข้าสู่สังคม โดยที่สังคม ต่างก็ให้การยอมรับว่า “วัด” หรือ “บุคลากรของวัด” นำโดย “เจ้าอาวาส” ก็มีส่วนร่วมในการพัฒนา ชุมชน สังคมและประเทศชาติให้ดำเนินไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้ด้วยเช่นเดียวกัน

งานด้านการสาธารณสงเคราะห์ดังกล่าวนี้ คือ งานด้านการช่วยเหลือสังคมด้วยสิ่งที่ เรียกว่าประโยชน์สาธารณะ หรือระบบสาธารณูปการที่เมื่อสร้างขึ้น จัดทำขึ้นแล้ว ก็จะส่งผลให้เกิด ประโยชน์ต่อผู้คนโดยทั่วไป ได้ใช้ประโยชน์อย่างทัดเทียมและทั่วถึง ไม่เลือกกว่ายากดมีเงิน หรืออยู่ในฐานะใดในสังคม ก็สามารถได้รับประโยชน์จากสิ่งที่เรียกว่า “สาธารณประโยชน์” นี้ได้ ดังนั้น งาน ด้านสาธารณประโยชน์ อาจหมายถึง การบริจาคทุนทรัพย์ในการสร้างเครื่องมือการแพทย์ การสร้าง ศาลาพักผ่อน การสร้างถนนหนทาง การสร้างสะพาน การสร้างหอสมุดสาธารณะ การขุดสระน้ำ เพื่อผลิตประปาหมู่บ้าน การสร้างอาคารเรียน การสร้างอาคารพักผู้ป่วยในโรงพยาบาลของรัฐ

(นอกเหนือจากงบประมาณแผ่นดินที่ทางรัฐบาลให้การสนับสนุนอยู่แล้ว) ตลอดจนถึง การสนับสนุน อุปกรณ์สำนักงาน ระบบไฟฟ้า ระบบน้ำ เครื่องใช้ไฟฟ้า สิ่งอำนวยความสะดวกอันจะนำไปใช้เพื่อ ประโยชน์สาธารณะเป็นต้น

ดังนั้น การที่เจ้าอาวาส ในฐานะของผู้นำวัด ผู้นำชุมชน ผู้นำสังคม และผู้นำทางจิตวิญญาณ จะเข้าถึงประชาชนและให้สังคมเกิดความยอมรับในตัวเจ้าอาวาส และรู้จักบทบาทหน้าที่ของวัดในฐานะองค์กรหนึ่งในชุมชน ซึ่งเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาได้มีบทบาทสำคัญในการผลักดัน ส่งเสริม สนับสนุน ให้สังคมพัฒนาไปสู่ความเจริญได้ ด้วยเห็นแก่ประโยชน์สาธารณะดังนี้ ก็เพราะต้องอาศัยความเมตตาจิตของเจ้าอาวาส อันเป็นคุณธรรมในส่วนเบื้องต้นภายในตัวเจ้าอาวาสเป็นแรงผลักดัน เพราะหากไม่มีจิตที่ประกอบด้วยเมตตาต่อผู้คนในสังคมแล้ว ถึงมีทุนทรัพย์เพียงพอที่จะ จัดทำได้ ก็ไม่จัดไม่ทำ ประโยชน์สาธารณะก็ไม่อาจจะบังเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน

(๒) กรุณา เจ้าอาวาสวัดอยู่ในฐานะของผู้บำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ ร่วมกับชุมชน จึงควรมีคุณธรรมประการหนึ่งที่เรียกว่า “กรุณา” ให้เกิดขึ้นในใจเช่นเดียวกับกับเมตตา ต่างแต่เมตตานี้เป็นความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ อันเกิดจากความปรารถนาอยากจะมีให้เป็น ในสภาวะการณ์ปรกติ ส่วนกรุณานั้น เกิดขึ้นมาภายหลังจากที่สังคมอยู่ใน สถานการณ์อันไม่ปรกติหรืออยู่ภาวะคับขัน ขาดแคลน ต้องการความช่วยเหลือ หรืออยู่ในภาวะวิกฤติ เช่น เมื่อโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมีเก้าอี้ที่นั่งรอพบเพื่อตรวจสุขภาพกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขไม่เพียงพอ เล็งเห็นว่ามีปัญหา คือ ความขาดแคลน ความไม่เพียงพอ จึงได้เกิดกรุณาปรารถนาจะเติมเต็ม จัดการหาเก้าอี้มาให้เพียงพอต่อคนไข้ที่มาตรวจสุขภาพจำนวนมาก ๆ เมื่อโรงพยาบาลขาดเครื่องมือทาง การแพทย์ที่ทันสมัย ทำให้เป็นสาเหตุให้ไม่อาจจะช่วยรักษาพยาบาลหรือยื้อชีวิตผู้ป่วยไว้ได้ เพื่อส่งต่อไปยัง โรงพยาบาลของจังหวัด โรงพยาบาลศูนย์ หรือโรงพยาบาลที่มีความพร้อมมากกว่า เมื่อเล็งเห็นถึงความขาด แคลนอย่างนี้ ก็ระดมทุนทรัพย์เพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ทางการแพทย์หรือเครื่องมือทางการแพทย์ดังกล่าว หรือ เล็งเห็นว่า ในสถานีดารวจในพื้นที่ไม่มีตู้เย็นหรือเครื่องทำความเย็นสำหรับแช่น้ำหรือของอย่างอื่นไว้ เพื่อ บริการเจ้าหน้าที่ตำรวจได้อย่างเพียงพอก็จัดซื้อมอบให้ เพื่อบรรเทาความขาดแคลน เมื่อเห็นความลำบาก ของครูอาจารย์หรือบุคลากรทางการศึกษาที่ขาดแคลนเครื่องคอมพิวเตอร์สำหรับการปฏิบัติงานที่จำเป็น บางจุด และมีความจำเป็นต้องใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง ก็ช่วยดำเนินการจัดซื้อให้ หรือระดมทุนทรัพย์ใน การจัดซื้อให้ เมื่อเห็นว่าถนนหนทางเข้าสู่วัด เข้าสู่ชุมชน ขำรุ่ด ขาดการเหลียวแลจากภาครัฐ ก็ดำเนินการ ร่วมกันระหว่างวัดชุมชนซ่อมแซมถนนหนทางที่ชำรุดให้สามารถใช้งานได้ดีขึ้น เพื่อบรรเทาความช่วยเหลือจาก ภาครัฐ อย่างนี้เป็นต้น ก็ถือว่าได้ทำประโยชน์สาธารณะ อันอาศัยความกรุณาธรรม คือความต้องการให้ ชุมชนและสังคมได้หลุดพ้นจากความขาดแคลน หรือความไม่เพียงพอ อันจะเป็นประโยชน์ต่อทุก ๆ หรือ เป็นสาธารณประโยชน์ร่วมกัน

(๓) **หลักมูทิตา** เมื่อเจ้าอาวาส และบุคลากรภายในวัด ได้แสดงออกถึงถึงความรัก ความปรารถนาที่จะเห็นชุมชนและสังคมเจริญรุ่งเรืองไปอย่างไม่มีวันหยุด แล้วพิจารณาเห็นว่า มีสิ่งใดที่สังคมโดยรวมยังมีความต้องการอยู่ ยังขาดแคลนอยู่ หรือยังไม่เพียงพอต่อความต้องการอยู่ ก็หาวิธีการจัดหา ระดมทุน เพื่อซื้อหรือเพื่อสร้างมอบให้กับชุมชน อันเป็นสาธารณประโยชน์ อันนี้ก็นับว่าเป็นสิ่งที่วัดต้องดำเนินการร่วมกันกับทุกภาคส่วนในชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ

อนึ่ง เมื่อสังคมหรือชุมชนนั้นๆ ได้ดำเนินการโดยความร่วมมือกันระหว่างองค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และคนในชุมชนนั้น ๆ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในทางสาธารณะไม่ว่าจะเป็นทางหนึ่งทางใดแล้ว เจ้าอาวาสในฐานะตัวแทนของวัดก็เกิดมูทิตาธรรม คือเกิดความปลื้มปิติยินดีด้วย แสดงออกด้วยความยินดีด้วยใจที่บริสุทธิ์ ไม่เกิดความริษยา หรือความน้อยเนื้อต่ำใจ หรือความไม่พอใจทำให้เกิดคำถามในใจ ทำไมเราไม่มีส่วนร่วม ทำไมถึงไม่สอบถามความเห็นเราบ้าง ดำเนินการไปโดยไม่มีการปรึกษาหารือกับเจ้าอาวาสบ้าง แล้วก็เกิดความไม่ยินดี ไม่ร่วมอนุโมทนาด้วย เพียงเพราะไม่ได้มีส่วนร่วม ไม่ได้เป็นคนริเริ่ม ไม่ได้เป็นผู้ดำเนินการมาแต่ต้นอย่างนี้ถือว่าขาดภาวะผู้นำเป็นอย่างมาก เพราะนอกจะทำให้เจ้าอาวาสและวัดไม่ได้ทำงานสาธารณสงเคราะห์แล้ว ยังทำให้เป็นตัวการสำคัญที่ไปขัดหรือถ่วงความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนและสังคมนั้นๆ ได้ในที่สุด เห็นอย่างนี้แล้ว เจ้าอาวาส ในฐานะผู้นำองค์กร ผู้นำชุมชน ผู้นำทางจิตวิญญาณ ควรมีมูทิตาธรรมต่อผู้อื่นที่ดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ มีความปลาบปลื้ม ปิติ ยินดี ภาคภูมิใจ เช่นเดียวกันกับงานของเรา งานที่เรามีส่วนร่วม หรืองานที่ตัวเราเป็นผู้ริเริ่มหรือเป็นตัวหลักในงานนั้นๆ เพราะการทำงานสาธารณประโยชน์นั้น ไม่ว่าใครจะเป็นผู้ดำเนินการก็ตาม ก็ถือว่ามีส่วนดีด้วยกันทั้งนั้น เพราะเมื่อคนส่วนรวมได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งนั้น ก็ถือว่าเป็นงานที่เราควรจะยินดีด้วยไม่ใช่หรือ

(๔) **อุเบกขา** เมื่อการดำเนินงานสาธารณประโยชน์ดำเนินไปได้ด้วยดีก็ตาม หรือมีปัญหาอุปสรรค ติดขัด ด้วยสาเหตุหนึ่งสาเหตุใดก็ตาม ที่ส่งผลให้งานด้านสาธารณสงเคราะห์ของเราไม่สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้อย่างที่ตั่งเป้าหมายเอาไว้ก็ตาม ผู้บำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ หรือทำงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ก็มีใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยอคติ ๔ คือ ความรักชอบพอ ความชิงชังพยาบาท ความกลัวอำนาจอิทธิพล หรือเพราะความเขลาด้วยด้วยปัญญา และวางใจให้เป็นกลาง วางใจให้ดำรงตั้งมั่นอยู่ในธรรม ไม่หวั่นไหว ยืนหยัดในความถูกต้อง และเข้าใจในเหตุและผลที่ดำเนินไป ในหลักที่ว่าด้วยอุเบกขาธรรมนี้ สามารถแยกประเด็นออกพิจารณาได้ ๒ ทางคือ

๑. หากการดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นไปได้ด้วยความเรียบร้อย ได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และประสบความสำเร็จดังที่ได้ตั่งเป้าหมายเอาไว้ทุกประการ อย่างนี้ เจ้าอาวาสก็ต้องวางใจเป็นกลาง รักษาธรรม ตั้งอยู่ในธรรม ไม่คิดหลงระเริง ในความสำเร็จจนกลายเป็นผู้ประมาท และกลายเป็นผู้โอ้อวดไป อันจะทำให้ขาดความน่าศรัทธาเชื่อถือ ในฐานะที่เป็นผู้นำที่ต้องดำรงตนอยู่ในธรรม ในความถูกต้อง และจิตใจที่ไม่หวั่นไหวต่อทั้งอคติ ๔ อย่างที่กล่าวแล้ว ทั้งไม่

หวั่นไหวต่อโลกธรรม ๘ ที่จะพึงเข้ามาทดลองใจของท่านผู้นำ หากสามารถดำรงตนอยู่ในอุเบกขาธรรมดังนี้แล้ว ก็เชื่อเหลือเกินว่า หนทางที่จะก้าวเข้ามาเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ทางด้านงานสาธารณสงเคราะห์ก็ไม่ยากเย็น

๒. หากการดำเนินงานด้านการสังคมสงเคราะห์ เกิดปัญหา ติดอุปสรรค ข้องขัดอย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม ทั้งตัวของงานเอง ทั้งตัวของบุคคลที่ร่วมงานกันไม่ให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ หรือเป็นตัวขัดขวางงานไม่ได้ดำเนินไปได้อย่างที่ควรจะเป็น จนในที่สุด งานสังคมสงเคราะห์ที่คิดจะสร้างจะทำขึ้นมา กลับล้มเหลวลงอย่างน่าเสียดาย กรณีอย่างนี้ เจ้าอาวาสในฐานะผู้มีส่วนร่วมหรือเป็นหนึ่งในผู้มีส่วนร่วมดำเนินงานก็ต้องพิจารณาก่อนว่า มีหนทาง หรือแนวทางในการแก้ไขปัญญาที่เกิดขึ้นอย่างไร ควรแก้ไขที่ตัวงาน หรือที่ตัวบุคคล เพื่อให้การแก้ไขปัญหานั้น ดำเนินไปอย่างถูกวิธี ถูกทางและถูกบุคคล ซึ่งบุคคลในที่นี้ หมายถึงทุกคนที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานให้ดำเนินไป ไม่เว้นแม้แต่ตัวของเจ้าอาวาสเอง ว่าปัญหาเกิดจากตรงไหน เกิดจากใคร แล้วหาวิธีแก้ไข เพื่อมุ่งให้งานสังคมสงเคราะห์ที่พยายามผลักดันดำเนินการอยู่ สามารถดำเนินไปสู่จุดหมายได้

หากไม่สามารถที่จะแก้ไขให้ดำเนินการต่อไปได้ เพราะติดขัดในปัญหาหลายอย่างหลายประเด็น ทั้งตัวงานเอง เจ้าขององค์กรหรือหน่วยงานที่จะดำเนินการช่วยเหลือ และกับบุคคลที่ร่วมงานกัน ลูกกลมเป็นความขัดแย้งอย่างหาข้อยุติไม่ได้ อย่างนี้ เจ้าอาวาสในฐานะผู้มีส่วนร่วมในการทำงานสาธารณสงเคราะห์นี้ ก็ควรวางอุเบกขาธรรม คือ ทำใจให้ปราศจากอคติ ๔ และโลกธรรม ๘ โดยไม่ไปขัดแย้งกับใครๆ แล้วจึงปล่อยวางงานนั้นไว้ก่อน แต่ไม่ใช่ลักษณะของการทอดธุระ หรือลักษณะของการท้อแท้หมดกำลังใจ แต่ปล่อยงานนั้นไว้ก่อน เพื่อรอจังหวะเวลาที่พร้อม ก็สามารถหยิบยกมาดำเนินการได้อีก อย่างนี้ ก็ถือว่า เจ้าอาวาสมีอุเบกขาธรรม คือเลือกที่จะไม่ไปขัดแย้งกับใคร ตั้งตนอยู่ในธรรม อยู่ในหลักเหตุผล ไม่ดันทุรัง ผู้มีคุณสมบัติดังนี้ จึงได้ชื่อว่าผู้นำอย่างแท้จริง

๔.๒.๑.๒ ความสัมพันธ์ของพรหมวิหาร ๔ กับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในทัศนะของ มรณวาส/คฤหัสถ์

สำหรับความสัมพันธ์ของพรหมวิหาร ๔ กับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในทัศนะของ มรณวาส/คฤหัสถ์ มีดังนี้

๑) ไวยาวัจกร

ความสัมพันธ์ของพรหมวิหาร ๔ กับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในทัศนะของ ไวยาวัจกร มีดังนี้^{๑๗}

๑. ด้านการปกครอง

๑.๑ หลักเมตตา เจ้าอาวาสมีจิตสาธารณะกุศล ดูแลผู้อยู่ในการปกครองอย่างดียิ่งมีความเมตตาต่อพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ผู้อาศัยอยู่ในวัด อย่างทั่วถึง

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายเชาว์ พันธ์ , ไวยาวัจกรวัดใหม่เรไรทอง, วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙.

๑.๒ หลักกรุณา เจ้าอาวาสให้ความอุปการะผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากเป็นประจำ และให้ความอุปถัมภ์ค้ำชู ช่วยเหลือในสิ่งที่พระภิกษุสามเณรต้องการ หรือยังมีความบกพร่อง ขาดแคลน

๑.๓ หลักกมฺมิตตา เจ้าอาวาสให้การบริการอย่างเต็มกำลังความสามารถ เมื่อมีผู้ขอร้องให้ดำเนินการ

๑.๔ อุเบกขา เจ้าอาวาสให้ความเป็นกลางและเป็นธรรมเมื่อเกิดปัญหาขึ้น

๒. ด้านการศาสนศึกษา

การเรียนนักระรม/ธรรมศึกษา/บาลี/บาลีศึกษา

๒.๑ หลักเมตตา เจ้าอาวาสอบรมปฏิบัติธรรมแก่เยาวชน สาธุชน เป็นประจำทุกปี

๒.๒ หลักกรุณา เจ้าอาวาสส่งเสริมผู้ด้อยโอกาสเป็นประจำ

๒.๓ หลักกมฺมิตตา เจ้าอาวาสสนับสนุนทุกคนให้ได้รับการเรียนรู้อย่างเสมอภาค

๒.๔ หลักอุเบกขา เจ้าอาวาสส่งเสริมการศึกษาด้วยใจเป็นกลาง

๓. ด้านการเผยแผ่

๓.๑ หลักเมตตา เจ้าอาวาสมีความปรารถนาที่ดีต่อพุทธศาสนิกชน อยากให้เขาเหล่านั้นมีความสุขตามวิถีแห่งชาวพุทธที่ดี จากความทุกข์ ทั้งทางกายและทางใจ

๓.๒ หลักกรุณา เจ้าอาวาสให้ทุกคนได้รับความสำเร็จตามอัธยาศัย

๓.๓ หลักกมฺมิตตา เจ้าอาวาสมีเหตุผลในการครองตนเป็นแบบอย่างที่ดี

๓.๔ หลักอุเบกขา เจ้าอาวาสมีจิตสำรวมในกิจวัตรของสงฆ์อย่างดียิ่ง

๔. ด้านการสาธารณูปการ

การจัดการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ สิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งใช้สอยต่างๆ ภายในวัดที่คร่ำคร่าทรุดโทรมให้ดูใหม่ หรือให้ใช้ประโยชน์ได้ดั้งเดิม รวมถึงการก่อสร้างขึ้นใหม่ด้วย

๔.๑ หลักเมตตา เจ้าอาวาสให้ความช่วยเหลือการกุศล

๔.๒ หลักกรุณา เจ้าอาวาสช่วยให้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาได้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

๔.๓ หลักกมฺมิตตา เจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีความเอื้อเฟื้อ เมื่อมีโอกาสน้อยอย่างจริงจัง

๔.๔ หลักอุเบกขา เจ้าอาวาสมีจิตตั้งมั่น แน่วแน่ต่อบุคคลให้เท่าเทียมกัน

๕. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การสนับสนุน ส่งเสริมในด้านทุนการศึกษา อุปกรณ์การศึกษา หรือช่วยเหลือด้านอื่น ๆ กับสถานศึกษาหรือสถาบันการศึกษาภายนอก

๕.๑ หลักเมตตา เจ้าอาวาสชักชวน แนะนำให้การศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาส

๕.๒ หลักกรุณา เจ้าอาวาสช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทุกด้านที่เกิดประโยชน์

๕.๓ หลักกมฺมิตตา เจ้าอาวาสแนะนำให้ผู้ด้อยโอกาสได้รับทุน จัดสิ่งเสริมทุนให้

๕.๔ หลักอุเบกขา เจ้าอาวาสครองตนให้เป็นกลาง เป็นตัวอย่างแก่ศิษย์

๖. ด้านสาธารณสงเคราะห์

การช่วยเหลือชุมชน หน่วยงานราชการ หรือกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์อื่นๆ นอกเหนือจากที่รัฐทำหรือให้การสนับสนุนอยู่แล้ว

๖.๑ หลักเมตตา เจ้าอาวาสแนะนำชักชวนผู้อื่นให้ช่วยเหลือผู้ที่ยากไร้

๖.๒ หลักกรุณา เจ้าอาวาสเป็นผู้ที่เป็นกำลังใจแก่ผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นประจำ

๖.๓ หลักมูทิตา เจ้าอาวาสมีการประชุม อบรมชาวพุทธเป็นประจำตลอดปี

๖.๔ หลักอุเบกขา เจ้าอาวาสมีความจริงใจให้บริการ อำนวยความสะดวกด้วยความซื่อตรงกับทุกเพศ ทุกวัย

๒) ผู้นำชุมชน

สำหรับความสัมพันธ์ของพรหมวิหาร ๔ กับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในทัศนะของผู้นำชุมชน มีดังนี้^{๑๘}

๑. ด้านการปกครอง

๑.๑ หลักเมตตา เจ้าอาวาสมีความรักใคร่ ประรณนาจะช่วยให้เขามีความสุข

๑.๒ หลักกรุณา เจ้าอาวาสมีความสงสาร คิดหาหนทางจะช่วยให้พ้นจากทุกข์

๑.๓ หลักมูทิตา เจ้าอาวาสมีความพลอยยินดีกับผู้ที่มีความสุขและได้ดี

๑.๔ อุเบกขา เจ้าอาวาสมีความวางเฉย ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ ที่เห็นผู้อื่นถึงความวิบัติ

๒. ด้านการศาสนศึกษา

การเรียนนักระธรรม/ธรรมศึกษา/บาลี/บาลีศึกษา

๒.๑ หลักเมตตา เจ้าอาวาสคิดช่วยเหลือให้เขาได้เรียนเขียนอ่าน

๒.๒ หลักกรุณา เจ้าอาวาสคิดที่จะช่วยเหลือและหาหนทางคอยสนับสนุน

๒.๓ หลักมูทิตา เจ้าอาวาสมีความยินดี กับผู้ที่ประสบความสำเร็จกับการเรียน

๒.๔ หลักอุเบกขา เจ้าอาวาสวางเฉย ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่นกับผู้ประสบความสำเร็จและสนับสนุน

๓. ด้านการเผยแผ่

๓.๑ หลักเมตตา เจ้าอาวาสชักชวนให้ญาติโยม ทำวัตรสวดมนต์

๓.๒ หลักกรุณา เจ้าอาวาสคิดหาหนทางให้ญาติโยมอ่านออกบทสวดมนต์ได้

๓.๓ หลักมูทิตา เจ้าอาวาสมีความยินดีที่ได้อ่านได้ สวดได้และทำตามได้

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายเชตร ภาพยนต์ , ผู้นำชุมชนบ้านเก่า, วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙.

๓.๔ หลักอุเบกขา เจ้าอาวาสมีความวางเฉยที่เห็นสวदनตัมมิได้อ่านไม่ได้ ก็ต้องคอยแนะนำไป

๔. ด้านการสาธารณูปการ

การจัดการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ สิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งใช้สอยต่าง ๆ ภายในวัดที่คร่ำคร่าทรุดโทรมให้ดูใหม่ หรือให้ใช้ประโยชน์ได้ดั้งเดิม รวมถึงการก่อสร้างขึ้นใหม่ด้วย

- ๔.๑ หลักเมตตา** เจ้าอาวาสมีการต่อเติมสร้างวัตถุสิ่งของที่อยู่ในวัด
- ๔.๒ หลักกรุณา** เจ้าอาวาสมีความอนุเคราะห์สงเคราะห์กันกับผู้ที่มาบริจาค
- ๔.๓ หลักมูทิตา** เจ้าอาวาสมีความยินดีกับสิ่งของที่ญาติโยมถวายมา
- ๔.๔ หลักอุเบกขา** เจ้าอาวาสมีความวางเฉยกับสิ่งที่ก่อสร้างหรือทำลายลงไป

๕. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การสนับสนุน ส่งเสริมในด้านทุนการศึกษา อุปกรณ์การศึกษา หรือช่วยเหลือด้านอื่น ๆ กับสถานศึกษาหรือสถาบันการศึกษาภายนอก

- ๕.๑ หลักเมตตา** เจ้าอาวาสมีความสงเคราะห์กับการเล่าเรียนกับเขา
- ๕.๒ หลักกรุณา** เจ้าอาวาสมีความอนุเคราะห์กับการเรียน
- ๕.๓ หลักมูทิตา** เจ้าอาวาสยินดีกับการที่ได้สอนให้เขารู้
- ๕.๔ หลักอุเบกขา** เจ้าอาวาสมีความวางเฉย อยู่กับการสอนให้เขาผิดหรือถูก

๖. ด้านสาธารณสงเคราะห์

การช่วยเหลือชุมชน หน่วยงานราชการ หรือกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์อื่น ๆ นอกเหนือจากที่รัฐทำหรือให้การสนับสนุนอยู่แล้ว

- ๖.๑ หลักเมตตา** เจ้าอาวาสมีความอนุเคราะห์ สงเคราะห์กับญาติโยมมานิมนต์
- ๖.๒ หลักกรุณา** เจ้าอาวาสมีความสงเคราะห์กันกับญาติโยมที่เข้ามาปรึกษาหารือ
- ๖.๓ หลักมูทิตา** เจ้าอาวาสมีความพลอยยินดีกับการที่ได้ไปอนุเคราะห์สงเคราะห์
- ๖.๔ หลักอุเบกขา** เจ้าอาวาสมีความวางเฉยกับการอนุเคราะห์ จะได้หรือไม่ก็ได้ก็ตาม

๔.๓ สรุปความสัมพันธ์ของพรหมวิหาร ๔ กับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

เมื่อพิจารณาข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ข้างต้น ทั้งในทัศนะของพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะผู้ปกครอง ตั้งแต่ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส รวมถึงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ไวยาวัจกรวัดต่าง ๆ และผู้นำชุมชนต่าง ๆ ในเขตอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ สามารถนำมาสรุปความสัมพันธ์ของพรหมวิหาร ๔ กับผู้นำของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอ นางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ดังนี้

๑. การปกครอง

๑.๑ หลักเมตตากับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาสพึงมีหลักเมตตา ปกครองดูแลคณะสงฆ์อย่างทั่วถึง เสมอภาคและเป็นธรรม^{๑๙} เมตตาเป็นอาการของจิตใจ ของผู้นำในด้านการปกครองนี้ ต้องดูตนเองก่อนว่า อาการของจิตเราว่ามีอาการอย่างใด เกี่ยวกับผู้ที่เราให้การบริหารการปกครองอย่างไร มีความรักใคร่เอ็นดู คือต้องการให้ผู้ใต้ปกครองมีความสุขใจ สุขกาย มีความเจริญเป็นเบื้องต้นและตลอดไป หมายถึงตนเอง คือตัวผู้นำ ผู้ปกครอง มีกัลยาณธรรมเป็นหลัก^{๒๐}

เจ้าอาวาส ในฐานะผู้ปกครองพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ที่พำนักอยู่ภายในวัด จำต้องมีความเข้มงวดกวดขันในด้านการปกครอง โดยกำหนดระเบียบปฏิบัติสำหรับการอยู่ร่วมกันในวัด ให้มีแนวทางปฏิบัติแบบเดียวกัน แยกให้อยู่กันตามสถานภาพ เพื่อไม่ให้ปะปนกัน ซึ่งยากต่อการปกครอง เช่น ให้จัดโซนที่พักสำหรับพระภิกษุต่างหาก ให้จัดโซนที่พักสำหรับสามเณรต่างหาก และให้จัดโซนที่พักสำหรับคฤหัสถ์เด็กวัดที่อาศัยอยู่ภายในวัดต่างหาก แยกออกจากกันอย่างนี้ เพื่อให้สามารถปกครองดูแลง่าย ไม่ปะปนกัน ซึ่งระเบียบปฏิบัติสำหรับการปกครองภายในวัดนี้ ต้องขอด้วยพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ ประกาศ และข้อบังคับของมหาเถรสมาคมด้วย

ดังที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า เจ้าอาวาสต้องมีภาวะผู้นำ คือสามารถที่จะนำเอาความรู้ความสามารถ ปฏิภาณ ไหวพริบที่มีอยู่ มาปรับประยุกต์ใช้ในการปกครองผู้อยู่ใต้ปกครอง ไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุสามเณรหรือว่าจะเป็นคฤหัสถ์ก็ตาม มีจำเป็นอย่างมากที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารการปกครอง ให้หมู่คณะสามารถดำเนินไปได้ด้วยกายสามัคคี และทวิญญูสามัคคี คือ ให้มีการปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน และมีความคิดเห็นที่ลงรอย เห็นเป็นข้อตกลงใจร่วมกัน และเข้าใจถึงเป้าประสงค์สูงสุดของการมาอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะเดียวกัน ซึ่งอาจไม่มีความจำเป็นต้องมีความคิดเห็นเหมือนกันก็ได้ แต่มีความเห็นในลักษณะที่เข้ากันได้ ไม่ถึงกับว่าขัดแย้งกันโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้ ก็ต้องพิจารณาจากความมีเหตุและผลเป็นหลักพิจารณาประกอบด้วยเสมอ

ดังนั้น เราจะพิจารณาเห็นได้อย่างชัดเจนว่า งานด้านการปกครองของเจ้าอาวาสนั้นต้องอาศัยหลักเมตตาเป็นบุรพธรรม คือ ธรรมอันเป็นส่วนเบื้องต้นของการปกครอง คือ เจ้าอาวาสต้องมีจิตประกอบด้วยความรัก ความเมตตา ปราณนาจะให้ผู้ที่มาอยู่อาศัยด้วย มาพึ่งพาอาศัยอยู่ในวัดนั้น ก็ต้องการความรัก ความเมตตาจากเจ้าอาวาสเป็นอย่างแรก คือ ต้องอาศัยความเมตตาในด้านปัจจัย ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค นอกจากนั้น เจ้าอาวาสยังต้องตามเพิ่มให้กำลังใจ มีความหวังดี ความห่วงใย และความปรารถนาดีต่อผู้ที่มาอยู่อาศัย ภายใต้การปกครองของตนเองอยู่เสมอ อย่างนี้ จึงจะสามารถสร้างความรัก ความเคารพจากพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ผู้

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายไชยา ศรีผดุง, ผู้นำชุมชนวัดใหม่เรไรทอง, วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ชินวงศ์, ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอนางรอง, เจ้าอาวาสวัดกลาง (นางรอง), วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙.

อยู่ภายใต้การปกครองอย่างสนิทใจ ส่งผลให้งานด้านการปกครองของเจ้าอาวาสนั้น ดำเนินไปได้ด้วยดี มีประสิทธิภาพ ได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และลดปัญหาความขัดแย้ง หรือความไม่เข้าใจ ระหว่างกันในกลุ่มคณะได้ในที่สุด^{๒๑}

๑.๒ หลักกรณากับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาสพึงมีหลักกรณ ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถ เพื่อความเจริญแห่ง พระพุทธศาสนา^{๒๒} กรณเป็นอาการของจิตที่สงสาร ใครให้ผู้ใดปกครองพันทุกข์ เมื่อเขามีทุกข์ทาง กาย ทุกข์ทางใจ ถึงขนาดเข้าไปให้ข้อคิดเพื่อให้พ้นจากทุกข์ทางใจ เข้าไปช่วยทางกาย เพื่อพ้นทุกข์ทาง กาย เป็นต้น

กรณ เป็นอาการของจิตที่สงสาร ใครให้ผู้ใดปกครองพันทุกข์ เมื่อเขามีทุกข์ทางกาย ทุกข์ทางใจ ถึงขนาดเข้าไปให้ข้อคิดเพื่อให้พ้นจากทุกข์ทางใจ เข้าไปช่วยทางกาย เพื่อพ้นทุกข์ทางกาย เป็นต้น การดูแลผู้อยู่ภายใต้การปกครอง ด้วยจิตที่ประกอบด้วยความสงสาร เมื่อเขาตกอยู่ในความ ยากลำบาก เจ้าอาวาสต้องสงเคราะห์โดยธรรมกับผู้ที่อยู่ในวัดตามสมควรแก่ฐานะรูป ตามสมควรแก่ บุคคลนั้น ๆ โดยอาศัยจิตที่ประกอบด้วยกรุณาเป็นที่ตั้ง ไม่ว่าผู้ใดปกครองของเราจะเป็นพระภิกษุ สามเณร หรือคฤหัสถ์ก็ตาม มีปัญหาและอุปสรรคในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เราในฐานะที่เป็นเจ้าอาวาส พอละเอียดให้ช่วยเหลือได้ หากไม่เหลือวิสัย และอยู่ในอำนาจที่จะพึงกระทำการช่วยเหลือได้ เจ้าอาวาสพึงอาศัยกรุณาธรรมในการให้การช่วยเหลือเขาให้พ้นจากความทุกข์ หรือปัญหา อุปสรรค ข้อยกั้นขัดนั้น ๆ ไปเสีย หากเจ้าอาวาสในฐานะที่เป็นผู้นำสามารถดำเนินการเข้าให้การช่วยเหลือได้ คือในสถานการณ์ที่ยากลำบาก ในสถานการณ์ที่คับขัน เราสามารถยื่นมือเข้าช่วยเหลือได้ ก็จะเป็นที่ เคารพนับถือ และให้ความเชื่อมั่น ครั้นที่ว่าเจ้าอาวาสสามารถช่วยเหลือปกป้อง กำจัดภัยให้แก่เขาได้ อย่างนี้การปกครองของเจ้าอาวาสก็จะดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยอำนาจแห่งความกรุณาที่มีต่อผู้ใต้การปกครอง^{๒๓}

๑.๓ หลักมูทิตากับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาสพึงมีหลักมูทิตาธรรม มูทิตาธรรมนั้น คือมีความยินดีต่อเพื่อนสหธรรมิกและศิษยา นุศิษย์ เอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน^{๒๔} จะปรากฏในใจของนักปกครองได้ ก็ต่อเมื่อเจ้าอาวาสเห็นเขาทำดี คิดดี พุทธดี และได้รับผลดีจากการทำ การคิด การพูดอันนั้น เราก็ออนุโมทนายินดีด้วย โดยการออกปากสรรเสริญ ชื่นชม มอบของรางวัล หรือการแสดงออกซึ่งมูทิตาจิตอื่นใดก็ตาม ที่แสดงให้เห็นว่าเจ้าอาวาสมีความ

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติภัทรคุณ, เจ้าคณะอำเภอนางรอง, เจ้าอาวาสวัดสิงห์วงศ์, วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายไชยา ศรีผดุง, ผู้นำชุมชนวัดใหม่ไร่ทอง, วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติภัทรคุณ, เจ้าคณะอำเภอนางรอง, เจ้าอาวาสวัดสิงห์วงศ์, วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายไชยา ศรีผดุง, ผู้นำชุมชนวัดใหม่ไร่ทอง, วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙.

ยินดีด้วยกับความดีของเขา ซึ่งต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมด้วยว่า ความเหมาะสมพอดีของการให้ การขึ้นชมยินดีนั้น อยู่ในเกณฑ์ไหน ต้องไม่ขึ้นชมจนพรวดพราดจนเป็นเหตุให้คำพูดขึ้นชมหรือของขวัญ รางวัลที่เจ้าอาวาสมอบให้นั้นด้วยคุณค่า หรือไร้ค่า และการให้คำชื่นชม สรรเสริญเยินยอ ให้ รางวัลก็ต้องไม่ผิดเคื่องจนเกินไป ผู้นำบางท่านปากกับใจไม่ตรงกัน ถึงแม้จะพึงพอใจกับผลงานหรือ การกระทำของผู้ใต้ปกครองมากสักเท่าใด แต่ก็ไม่เคยเอ่ยปากชมใครเลย อย่างนี้ก็ยากจะได้รับความ รัก ความสนใจ จากผู้ใต้ปกครอง ดังนั้นควรพิจารณาให้พอเหมาะพอดีว่า โอกาสหรือลักษณะ เกณฑ์ อย่างไร ที่ควรให้คำชื่นชมสรรเสริญ หรือมอบรางวัลให้ และอย่างไรที่ยังไม่ถึงเกณฑ์จะอนุโมทนา ขึ้นชมหรือมอบรางวัลให้ก็พึงนิ่งเฉยไว้ก่อน ก็จะเป็นการดี อีกทั้งไม่ให้เสียการปกครองอีกด้วย

มุทิตา เป็นอาการทางจิต คือ เมื่อเขาทำดี คิดดี และก็ได้รับผลจากความคิดนั้น โดยผลดี ปรากฏทางกาย ทำให้สะท้อนถึงจิต ได้ดีทั้งทางกาย ทางใจ และย่อมให้เกิดความสุขใจ สุขกาย นั้นยินดีพอใจกับเขาที่ได้มีนั้น เรียกว่า พลอยดีใจด้วย ถ้าไม่พร้อมดี ยังไม่ถึงดี ก็ให้เฉยไว้ก่อน^{๒๕}

๑.๔ อุเบกขากับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

อุเบกขา ความเป็นกลาง เมื่อมีความขัดแย้ง ก็สามารถระงับอธิกรณ์ด้วยเหตุผลที่เป็น ธรรม^{๒๖} เป็นหลักธรรมที่ต้องใช้ เมื่อผู้ใต้ปกครองตกอยู่ในฐานะที่ไม่สามารถจะช่วยเหลือได้ คืออยู่ใน ฐานะที่พันวิสัยจะช่วยเหลือใด ๆ เพราะหากยื่นมือช่วยไปก็อาจจะเป็นการซ้ำเติมให้ผู้ใต้การปกครอง เกิดการระเริงหลง ไม่รู้จักถูกผิด ไม่รู้จักรับผลของการกระทำและคำพูดที่ผิดพลาดไป ดังนั้น จึง จำเป็นต้องให้ได้รับโทษตามสมควรแก่ความผิดบ้าง หรือความผิดในโทษฐานที่ไม่สามารถให้อภัยได้ อันเป็นโทษทางสังคม โทษทางศีลธรรม โทษทางกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งต้องปล่อยไปตามหลักของ ความถูกต้องชอบธรรม ไม่โอ้อุ้มเกินไปจนทำให้คนอื่นมองเจ้าอาวาสว่าไร้หลัก ก็อาจจะกระทบต่อ ภาวะของผู้นำในด้านการปกครองได้

พรหมวิหารธรรม ๔ ข้อนี้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะเป็เครื่องมือชี้วัดถึงความสำเร็จใน การเป็นผู้ปกครองคน หากผู้ปกครองคนสามารถ ดำรงอยู่ในหลักพรหมวิหารธรรมนี้ได้อย่างครบถ้วน เหมาะสม ก็จะส่งผลดีต่อการปกครองได้เป็นอย่างดี^{๒๗}

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติภัทรคุณ, เจ้าคณะอำเภอนางรอง, เจ้าอาวาสวัดสิงห์วงศ์, วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายไชยา ศรีผดุง, ผู้นำชุมชนวัดใหม่เรไรทอง, วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติภัทรคุณ, เจ้าคณะอำเภอนางรอง, เจ้าอาวาสวัดสิงห์วงศ์, วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙.

๒. การศาสนศึกษา

การเรียนนักระรม/ธรรมศึกษา/บาลี/บาลีศึกษา

๒.๑ หลักเมตตากับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

ผู้ปกครองควรนำหลักเมตตา คือ แสดงความคิดและปฏิบัติเป็นผู้ที่ทำให้พุทธบริษัทรู้หลักธรรมคำสอนที่เป็นแก่นแท้^{๒๘} มีความปรารถนาดี อยากให้ผู้ได้การปกครองมีการศึกษาทั้งแผนกธรรมและบาลี ให้มีความรู้เป็นเครื่องรักษาตนอยู่ได้

๒.๒ หลักกรุณากับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

ผู้นำควร มีกุศโลบายแยบยลและมีศิลปะในการถ่ายทอด ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นเจ้าอาวาส หรือผู้ปกครอง ควรมีความกรุณา คือ เมื่อผู้ได้การปกครองมีปัญหาเกี่ยวกับการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสติปัญญา อุปสรรคการศึกษา เงินค่าธรรมเนียมนการศึกษา ครูผู้ให้ความรู้ หรือยวดยานพาหนะสำหรับเดินทางไปศึกษา ก็ช่วยอนุเคราะห์-สงเคราะห์ ช่วยเหลือให้ตามควร แล้วแต่ความสามารถว่าจะช่วยได้มากน้อย เพียงไร

๒.๓ หลักมิตากับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

ผู้ที่เป็นผู้นำ หรือเป็นเจ้าอาวาสในวัดนั้น ๆ หรือเป็นเจ้าสำนักนั้น ๆ ต้องมีใจที่บริสุทธิ์ปราศจากอคติ ๔ มีความยินดี พลอยยินดี และรู้สึกภาคภูมิใจเสมอ เมื่อผู้ที่เราปกครองดูแลประสบความสำเร็จ หรือได้มีเกียรติคุณปรากฏ ก็จะแสดงความยินดีด้วย โดยการให้ทุนการศึกษา หรือการให้รางวัลอื่น ๆ หรือเพียงแค่คำพูดชม ก็สามารสรสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ได้ปกครองได้อย่างมากทีเดียว

๒.๔ หลักอุเบกขากับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

เมื่อผู้ได้ปกครองของเรานั้น ประพฤติไม่ดี มีมารยาทเสื่อมเสีย สร้างความเสียหายเกิดขึ้นแก่ตัวเอง คนรอบข้างและสังคม อย่างร้ายแรง หรือสุดจะเยียวยาแก้ไขได้ ก็ไม่ปกปิดข้อความอันนั้นเป็นความลับ หรือจงใจเข้าข้าง โดยยึดหลักว่าเป็นผู้ได้ปกครองของตน จนทำให้ขาดจุดยืน หรือเสียความยุติธรรมไป เมื่อสังคมรู้ สังคมเห็น ก็จะส่งผลเสียต่อตัวผู้นำเองเป็นอเนกประการได้ด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้น ผู้นำที่ดีจึงต้องยืนอยู่ข้างความถูกต้อง ปราศจากอคติ ๔ ผิดหรือถูก ก็ว่ากันไปตามความถูกต้องชอบธรรม

๓. การเผยแผ่

๓.๑ หลักเมตตากับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

ผู้ที่อยู่ในฐานะผู้นำ ในที่นี้ ได้แก่ เจ้าอาวาส เจ้าสำนัก ที่ต้องดูแลสารทุกข์สุกดิบของทั้งพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ผู้อยู่ภายใต้การปกครอง จำเป็นต้องส่งเสริม มีใจเมตตา ปรารถนาให้ผู้ที่มาอยู่ภายใต้การปกครองของเรา มีความรู้ความสามารถ สามารถดำเนินกิจการทางพระพุทธศาสนา เป็นตัวแทนในการเผยแผ่หลักพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ เช่นเดียวกับตัวผู้ปกครองเอง คือ สามารถทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาแทนได้ สร้างบุคลากรที่สามารถเผยแผ่

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายไชยา ศรีผดุง, ผู้นำชุมชนวัดใหม่เรไรทอง, วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙.

พระพุทธศาสนาได้ เช่น หัดให้บุคลาการหรือผู้ใต้บังคับบัญชาให้ศึกษาหาความรู้ เทศนา ปาฐกถา บรรยาย อบรม สอนหลักธรรมให้กับพระภิกษุสามเณรด้วยกัน หรือกับประชาชนโดยทั่วไปได้ โดยความหมายในข้อนี้ คือ รัก เอ็นดู เมตตา ปราบปรามจะให้ผู้ใต้ปกครองสามารถทำงานเผยแผ่ในฐานะของศาสนายาหาได้อย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง

๓.๒ หลักกรณากับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาสผู้ปกครองพระเณรและคฤหัสถ์ผู้พำนักพักพิงอาศัยอยู่ในวัด จำเป็นเหลือเกินที่ต้องมี หลักกรณา ช่วยเหลือ และส่งเสริมในด้านการเผยแผ่ศาสนา หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผ่าน กิจกรรม และโครงการต่าง ๆ ของวัด หากผู้ใต้ปกครองมีปัญหาติดขัด หรือมีอุปสรรคในการเผยแผ่ ก็ให้การ ช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็นการให้กำลังใจ ทุนทรัพย์ คำแนะนำ และการช่วยแก้ไขปัญหาลุอุปสรรคที่ผู้ใต้ปกครอง กำลังประสบอยู่ทุก ๆ กรณี ให้สามารถผ่านไปได้อย่างดี ในฐานะของผู้ทำหน้าที่ของ ศาสนายาหา สืบทอด อายุพระพุทธศาสนา และแม้แต่ตัวผู้ปกครอง หรือเจ้าอาวาสเอง ก็ต้องทำตัวอย่างให้ผู้ใต้ปกครองได้เห็น เป็นทีฎฐานุคติด้วยเช่นเดียวกัน คือฝึกงานให้ คอยเป็นพี่เลี้ยง ช่วยเหลือ อุปถัมภ์อย่างเต็มที่ ไม่ทอดทิ้ง นั่นเอง^{๒๙}

กรณา เป็นอาการของจิตที่สงสาร ใครให้ผู้ใต้ปกครองพันทุกข์ เมื่อเขามีทุกข์ทางกาย ทุกข์ทางใจ ถึงขนาดเข้าไปให้ข้อคิดเพื่อให้พ้นจากทุกข์ทางใจ เข้าไปช่วยทางกาย เพื่อพ้นทุกข์ทางกาย เป็นต้น การดูแลผู้อยู่ภายใต้การปกครอง ด้วยจิตที่ประกอบด้วยความสงสาร เมื่อเขาตกอยู่ในความ ยากลำบาก เจ้าอาวาสต้องสงเคราะห์โดยธรรมกับผู้ที่อยู่ในวัดตามสมควรแก่ฐานะนรูป ตามสมควรแก่ บุคคลนั้น ๆ โดยอาศัยจิตที่ประกอบด้วยกรณาเป็นที่ตั้ง ไม่ว่าผู้ใต้ปกครองของเรจะเป็นพระภิกษุ สามเณร หรือคฤหัสถ์ก็ตาม มีปัญหาและอุปสรรคในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เราในฐานะที่เป็นเจ้าอาวาส พอจะหยิบยื่นให้การช่วยเหลือได้ หากไม่เหลือวิสัย และอยู่ในอำนาจที่จะพึงกระทำการช่วยเหลือได้ เจ้าอาวาสพึงอาศัยกรณาธรรมในการให้การช่วยเหลือเขาให้พ้นจากความทุกข์ หรือปัญหา อุปสรรค ข้อขัดข้องนั้น ๆ ไปเสีย หากเจ้าอาวาสในฐานะที่เป็นผู้นำสามารถดำเนินการเข้าให้การช่วยเหลือได้ คือในสถานการณ์ที่ยากลำบาก ในสถานการณ์ที่คับขัน เราสามารถยื่นมือเข้าช่วยเหลือได้ ก็จะเป็นที่ เคารพนับถือ และให้ความเชื่อมั่น ครัทธาว่าเจ้าอาวาสสามารถช่วยเหลือปกป้อง กำจัดภัยให้แก่เขาได้ อย่างนี้การปกครองของเจ้าอาวาสก็จะดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยอำนาจแห่งความกรณาที่มีต่อผู้ใต้การปกครอง^{๓๐}

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ชินวงศ์, ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอนางรอง, เจ้าอาวาสวัดกลาง (นางรอง), วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติภัทรคุณ, เจ้าคณะอำเภอนางรอง, เจ้าอาวาสวัดสิงห์วงศ์, วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙.

๓.๓ หลักมูทิตากับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาสควรมีคำชื่นชมต่อผู้ใต้การปกครอง ในเมื่อผู้ใต้การปกครองประสบความสำเร็จในการทำหน้าที่ศาสนทายาท เป็นวิทยากร นักเทศน์ นักบรรยาย นักปาฐกถา นักอบรม ที่ประสบความสำเร็จในทุกระดับ เพื่อให้ผู้ใต้การปกครองมีขวัญกำลังใจในการทำงานเผยแผ่ ในนามของเจ้าอาวาส ในนามของวัด และในนามของบุคลากรทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ควรแสดงมุทิตาจิต ด้วยการมอบกำลังใจ มอบของขวัญ และของรางวัล เมื่อผู้ใต้ปกครองสามารถทำการเผยแผ่ศาสนธรรม ได้ประสบความสำเร็จในระดับต่าง ๆ แสดงออกให้เห็นว่ามีความรู้สึกที่ปลาบปลื้มปีติยินดีด้วย อย่างเปิดเผย ไม่ปิดบังอำพราง อันจะเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้ผู้ใต้ปกครองมีแรงใจในการทำงาน ในหน้าที่ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๓.๔ หลักอุเบกขากับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นเจ้าอาวาส หรือเป็นผู้นำของวัดนั้นๆ จำต้องมีหลักธรรมประจำใจ คือ ต้องเป็นผู้ที่ตั้งมั่นอยู่ในความยุติธรรม มั่นคง ไม่เอนเอียงด้วยอคติ ๔ ข้อ อันได้แก่ ความรัก ความซิง ความกลัว และความหลงไม่รู้จักจริง หรือด้วยความเขลาตนเอง คือ เมื่อผู้ใต้ปกครอง ไปก่อความเสียหาย ในกระบวนการ หรือในช่วงที่ทำการเผยแผ่ หรือทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนธรรม ในฐานะเป็นผู้บรรยาย ปาฐกถา อบรม หรืออื่น ๆ ก็ตาม เช่น ไปมีความรักฉันชู้สาวกับผู้เข้ารับการอบรม ไปคบโกง ฉ้อโกง เงินบริจาค ค่าใช้จ่ายในกิจกรรมหรือในโครงการดำเนินงานเผยแผ่ หรือ เผยแผ่ศาสนธรรมด้วยความ ผิดพลาดคลาดเคลื่อนอย่างร้ายแรง ส่งผลให้ผู้รู้ทั่วถึง ตำหนิ หรือไม่ยอมรับ ตัวเจ้าอาวาสในฐานะ ผู้นำก็ต้องไม่เอนเอียงเข้าข้างผู้ใต้ปกครองของเรา หรือเข้าข้างผู้ฟ้องร้องเอาผิดเสียทันที ให้สอบถาม ความเป็นจริงให้ได้ความกระจ่างเสียก่อน เมื่อเห็นว่าฝ่ายผู้ใต้ปกครองของเราผิดจริง ก็ไม่ปกปิดรักษา หรือช่วยแก้ตัวให้จนเกินขอบเขต จนอาจจะนำมาซึ่งความเสื่อมความเสื่อมใสศรัทธาในตัวเจ้าอาวาส ได้ด้วยเช่นกัน จำเป็นต้องให้ผู้ใต้ปกครองของเราได้รับโทษตามความเป็นจริง หากว่า พอจะแนะนำ ตกเตือนว่ากล่าวคนผู้ใต้ปกครองของเราเองได้ด้วยตัวของเราเองแล้ว ก็พึงกระทำ หากสุดวิสัย พ้น หน้าที่ของเราในฐานะเจ้าอาวาสแล้วก็ปล่อยให้ไปไปตามกระบวนการยุติธรรม หรือกระบวนการทาง สังคมที่จะพึงได้รับต่อไป ดังนี้ จึงได้ชื่อว่า ตั้งตนอยู่ในอุเบกขาญาณ ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา อย่างแท้จริง

๔. การสาธารณูปการ

การจัดการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ สิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งใช้สอยต่าง ๆ ภายในวัดที่คร่ำคร่าทรุดโทรมให้ดูใหม่ หรือให้ใช้ประโยชน์ได้ดั้งเดิม รวมถึงการก่อสร้างขึ้นใหม่ด้วย

๔.๑ หลักเมตตาเกี่ยวกับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

ท่านผู้ปกครอง หรือท่านเจ้าอาวาส พึงสำเหนียกไว้ให้ดีกว่า ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มีใช้อยู่ ภายในวัดนั้น เป็นสิ่งที่ชาวบ้าน หรือศรัทธาสาธุชนบริจาคทรัพย์กันคนละเล็ก คนละน้อย เพื่อที่จะก่อร่าง สร้างขึ้นมาให้พระภิกษุสามเณรและบุคคลทั่วไป ได้ใช้ประโยชน์ อันเป็นสาธารณูปการ เจ้าอาวาสต้อง

พิจารณาให้เห็นถ่องแท้ว่า ระบบสาธารณูปการอันใด ที่มีอยู่แล้วแต่เดิม เมื่อยังใช้ได้ ก็ให้ใช้ต่อไป เมื่อเกิดการชำรุดทรุดโทรม ก็ให้ดำเนินการบูรณซ่อมแซม หรือปฏิสังขรณ์ให้กลับมาใช้ได้ดังเดิม หรือให้ดูใหม่ เช่นเดิม หรืออาจบูรณปฏิสังขรณ์ให้มีความงดงามกว่าเดิมก็ได้ หากสิ่งนั้นสามารถซ่อมแซม หรือตกแต่ง ต่อเติมได้ หากสิ่งนั้น ไม่สามารถที่จะซ่อมแซม ตกแต่ง หรือต่อเติมได้ ด้วยผิดหลักการทางวิศวกรรม โครงสร้างแบบแปลน หรือคุณค่าทางสถาปัตยกรรมไทย หรือคุณค่าในฐานะที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ซึ่งต้องให้ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ซ่อมแซมบูรณะได้เป็นการเฉพาะเท่านั้น เช่น ทางเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร หรือหน่วยงาน ที่ดูแลรับผิดชอบเข้ามาดำเนินการ หากเป็นสิ่งที่สามารถ ซ่อมแซม บูรณะ ปฏิสังขรณ์ได้ และอยู่ในอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสจะพึงจัดพึงทำได้ ก็สามารถดำเนินการได้ ทั้งนี้ ต้องอยู่บนพื้นฐานของความสะอาด ความสวยงาม ความเป็นระเบียบ และอรรถประโยชน์ในการใช้สอยเป็นสำคัญ

ระบบสาธารณูปการบางอย่างภายในวัด ที่ชำรุดทรุดโทรมมาก จนไม่สามารถบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ได้ แต่อยู่ในอำนาจของเจ้าอาวาสที่จะพึงกระทำได้ ก็ให้ทำการรื้อถอน แล้วสร้างใหม่ทดแทนเสีย ทั้งนี้ ต้องพิจารณาถึงเหตุผลความจำเป็นด้วย ว่าควรจะดำเนินการเฉพาะในส่วนของการรื้อถอน หรือจำเป็นต้องสร้างใหม่เพื่อทดแทนของเดิมด้วย และระบบสาธารณูปการใด ที่มีความจำเป็นต่อการใช้งาน หรือจำเป็นต้องมี อันเป็นอรรถประโยชน์เกื้อกูลในการใช้สอยของพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์/ประชาชนทั่วไป ได้ใช้สอย หรือเพื่อให้ครบองค์ประกอบของศาสนสถานที่จำเป็นต้องให้มีภายในวัด ก็ต้องดำเนินการระดมทุนทรัพย์เพื่อก่อสร้างขึ้นใหม่ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการใช้สอย หรือเพื่อความครบถ้วนบริบูรณ์ในส่วนของเสนาสนะภายในวัด ที่จำเป็นต้องให้มี เช่น กุฏิ วิหาร ศาลาการเปรียญ อุโบสถ หอระฆัง หอกลอง ฌาปนสถาน ศาลาธรรมสังเวช ระบบไฟฟ้าภายในวัด ระบบน้ำภายในวัด และเสนาสนะสำหรับการใช้สอย จัดงานต่าง ๆ เป็นต้น ก็ควรสร้างให้มีขึ้น ทั้งนี้ เพราะใช้หลักเมตตา เล็งเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้ได้ปกครอง อันได้แก่ พระภิกษุสามเณรภายในวัด และประชาชนทั่วไปได้ใช้สอย ไม่ต้องลำบากด้วยเรื่องสาธารณูปการต่าง ๆ นั้นเอง

๔.๒ หลักการดูกับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส ในฐานะผู้นำสูงสุดของวัด ต้องคอยสังเกตการณ์ ดูแลสารทุกข์สุกดิบของผู้ใต้การปกครองในวัด ให้ได้รับความสะดวกสบาย เกี่ยวกับระบบสาธารณูปการภายในวัดทุกอย่างตามสมควรแก่ฐานะารูป เช่น กุฏิ วิหาร เสนาสนะ เครื่องใช้สอยต่าง ๆ ตลอดจนระบบน้ำ ระบบไฟฟ้า ถนนหนทางต่างๆ และระบบสาธารณูปการอย่างอื่น ซึ่งอาจหมายรวมถึง ยวดยานพาหนะสำหรับรับส่งพระภิกษุสามเณรเพื่อเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจ หรือเพื่อการศึกษาด้วย ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงต้องหมั่นตรวจตรา ดูแลว่า ระบบสาธารณูปการของวัดได้บริการให้ทั่วถึงผู้ที่อยู่ใต้การปกครองของเราหรือไม่ หากพบว่าไม่ทั่วถึง หรือเกิดได้รับความเดือดร้อน อันเนื่องมาจากระบบน้ำ ระบบไฟฟ้า ชัดข้อง ห้องน้ำ ห้องส้วม น้ำไม่ไหล ไฟฟ้าดับ ไฟฟ้าช็อต ส้วมตัน ฝ้าเพดานถล่ม บริหารชำรุด ก็ให้เร่งดำเนินการให้การช่วยเหลือโดยมิรอช้า

๔.๓ หลักมูทิตากับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส ต้องมีเจตนาดี ไม่เกิดการหวงแหนการใช้สอยระบบสาธารณูปการภายในวัด เมื่อวัดมีระบบสาธารณูปการ เพื่ออำนวยความสะดวกสบายให้กับทุก ๆ รูป ทุกคนภายในวัดแล้ว ก็มีใจเอื้อเฟื้อแบ่งปันให้ผู้ได้ปกครองแต่ละรูปแต่ละคนได้ใช้สอยตามสมควรแก่ฐานะารูป ไม่ตระหนี่ไว้ใช้

แต่เพียงผู้เดียว หรือประหยัดเกินเหตุ จนเป็นเหตุให้ผู้ได้ปกครองไม่สามารถทนอยู่ด้วยได้ เมื่อผู้ได้การปกครองมีชีวิตความเป็นอยู่ในทางที่ดีขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสะดวกสบายในสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ภายในวัด เจ้าอาวาสก็พึงมีใจยินดี ในฐานะที่ตนเองสามารถอำนวยความสะดวกในเรื่องสาธารณูปการให้กับผู้ได้ปกครองได้ อันจะนำมาซึ่งความรัก ความเคารพและเทิดทูน ศรัทธาในตัวเจ้าอาวาสยิ่ง ๆ ขึ้นไป

๔.๔ หลักอุเบกขากับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

เมื่อเจ้าอาวาส ผู้ดูแลรับผิดชอบ ให้ความอนุเคราะห์ ดูแล อุปถัมภ์ ช่วยเหลือด้านการสาธารณูปการแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ผู้อยู่ภายใต้การปกครองดูแล ให้มีความสะดวกสบายตามอัตภาพ และตามฐานานุรูปของแต่ละท่านแต่ละคนอย่างครบถ้วนและทั่วถึงแล้ว ก็จำเป็นต้องกำหนดกฎเกณฑ์ หรือระเบียบแบบแผนสำหรับการประพฤติปฏิบัติ หรือการใช้สอยเสนาสนะ ระบบสาธารณูปการต่าง ๆ ให้เป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน เช่น ระเบียบว่าด้วยการจัดเสนาสนะให้ภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์เข้าอยู่พักตามสัดส่วน ระเบียบวาระการทำความสะอาดกุฏิ วิหาร เสนาสนะต่าง ๆ ตลอดจนถึงการช่วยกันประหยัดน้ำ ประหยัดไฟของวัด โดยให้ใช้ได้ตามความต้องการที่เหมาะสม ไม่เปิดน้ำเปิดไฟทิ้งไว้ โดยไม่เห็นคุณค่า และไม่ร่วมกันประหยัด และรวมไปถึงการช่วยกันทำความสะอาดเสนาสนะ ระบบสาธารณูปการต่าง ๆ ให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ คงทน และใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงไม่กระทำการต่อเติม เสริมแต่ง ตัดต่อ เพิ่มเติมใด ๆ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะผู้ดูแล อันอาจจะก่อให้เกิดความเสียหาย ไม่คุ้มค่า หรือความเสียหายอื่นใดตามมาได้

ดังนั้น พระภิกษุสามเณรผู้อยู่อาศัยภายในวัด จึงต้องมีจิตสำนึกสาธารณะร่วมกัน ดูแลระบบสาธารณูปการอันเป็นประโยชน์ใช้สอยร่วมกัน ให้มีความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม และใช้งานได้ รวมถึงช่วยกันสอดส่องดูแลที่ชำรุดทรุดโทรม หรือรั่วซึม หักพัง แล้วแจ้งต่อเจ้าคณะผู้ปกครอง หรือเจ้าอาวาส เพื่อดำเนินการแก้ไขต่อไป หากพระภิกษุสามเณรรูปใด หรือคฤหัสถ์ผู้เข้ามาพำนักพักพิงอาศัย ภายในวัด ใช้ระบบสาธารณูปการของวัดอย่างไม่ช่วยกันประหยัด ไม่เห็นคุณค่าของระบบสาธารณูปการที่ทางวัดจัดอำนวยความสะดวกไว้ให้ หรือทำการต่อเติม เสริมแต่ง ตัดต่อเพิ่มเติมใด ๆ ซึ่งกุฏิ วิหาร เสนาสนะ ระบบสาธารณูปการอื่น ๆ ภายในวัด โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าคณะผู้ปกครอง หรือเจ้าอาวาสก่อน กระทำการโดยพลการ อันก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบสาธารณูปการภายในวัด หรือไม่ช่วยดูแลรับผิดชอบใดๆ ตามระเบียบที่ทางวัดกำหนดไว้ ก็จำเป็นต้องมีการลงโทษตามสมควรแก่ความผิด ตั้งแต่กล่าวตักเตือน ทำทัณฑ์บน ให้ทำงานทดแทน จนกระทั่งสามารถให้ออกไปเสียจากวัด นี่ก็ถือว่าเจ้าอาวาสตั้งอยู่ในธรรม รักษาธรรม คือรักษากฎระเบียบความถูกต้องอันเป็นสิ่งที่ยอมรับรับรู้กันทั่วไป หากไม่ทำดังนี้แล้ว เจ้าอาวาสก็ไม่สามารถที่จะปกครองดูแลการใช้งานระบบสาธารณูปการในวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเมื่ออำนวยความสะดวกให้ใช้แล้ว ก็ต้องช่วยกันดูแลรักษาตามระเบียบ หากไม่รับผิดชอบดูแลรักษา หรือทำให้เกิดความเสียหายต่องาน

สาธารณูปการภายในวัดแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสที่ต้องทำการลงโทษจากสถานเบาไปหาสถานหนัก คือขับไปเสียจากวัดได้เช่นเดียวกัน เพื่อรักษาความศักดิ์สิทธิ์ เข้มแข็งของกฎระเบียบที่กำหนดไว้เป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน ทั้งนี้ ก็เพื่อรักษาผลประโยชน์ของวัด รักษาระบบสาธารณูปการต่างๆ ภายในวัดให้สามารถใช้งานได้คงทน อยู่ในสภาพดี เป็นระเบียบ สะอาด สวยงาม เป็นที่พึงพอใจของผู้พบเห็นโดยทั่วไป และพร้อมสำหรับต้อนรับผู้มาจากทิศทั้ง ๔ นั่นเอง

๕. การศึกษาสงเคราะห์

การสนับสนุน ส่งเสริมในด้านทุนการศึกษา อุปกรณ์การศึกษา หรือช่วยเหลือด้านอื่นๆ กับสถานศึกษาหรือสถาบันการศึกษาภายนอก

๕.๑ หลักเมตตากับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาสควรมีความรัก ความปรารถนาดีต่อกุลบุตร-กุลธิดา ที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียน หรือสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่อาจจะมีปัญหา อุปสรรค หรือประสบความขาดแคลนทุนทรัพย์ที่ใช้ในการศึกษา อุปกรณ์การศึกษา หรือในด้านอื่น ๆ เจ้าอาวาส นอกจากทำหน้าที่เป็นผู้นำของพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ภายในวัดแล้ว เจ้าอาวาสยังต้องทำหน้าที่ของผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำทางสังคม ผู้นำชุมชนอีกด้วย ดังนั้น หน้าที่ที่สำคัญของเจ้าอาวาสในฐานะผู้นำอีกประการหนึ่งของเจ้าอาวาสก็คือ ให้การสนับสนุนด้านการศึกษา ซึ่งนอกจากจะให้การสนับสนุนด้านการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ภายในวัดให้ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลีแล้ว ยังมีหน้าที่ให้การสนับสนุนด้านการศึกษาแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา จากสถาบันการศึกษาภายนอก ที่มีความขาดแคลนทุนทรัพย์ในการศึกษา อุปกรณ์การศึกษา หรืออื่น ๆ ที่มีความจำเป็นสำหรับให้กุลบุตร-กุลธิดาได้ศึกษาหาความรู้ เพื่อจะได้มีความรู้เป็นเครื่องหาเลี้ยงชีพ ประกอบสัมมาชีพ เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ และในที่สุดก็จะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาให้เผยแผ่ออกไป ได้ไกลอย่างไม่รู้จบ อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นผู้แทนของวัด ของพระพุทธศาสนาในการปกป้อง ค้ำครอง พิทักษ์รักษาพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ อย่างแข็งขัน อย่างยากที่บุคคลผู้ดำรงตนอยู่ในสมณเพศจะกระทำได้ หรืออาจกระทำได้แต่ก็ไม่สะดวกเท่าที่ควรเช่นกับคฤหัสถ์ญาติโยม

การให้การศึกษาสงเคราะห์ อาจจะเริ่มต้นจากการเลือกให้ทุนการศึกษาแก่ผู้ที่มีผลการเรียนดี มีความขยันหมั่นเพียร แต่ยังขาดทุนทรัพย์ อุปกรณ์การศึกษาต่าง ๆ ยังไม่เพียงพอ หรือขาดโอกาสทางการศึกษาให้ได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษามีความรู้สำหรับนำไปพัฒนาตนเอง สังคม ประเทศชาติ และพระพุทธศาสนาต่อไปได้ นอกจากนี้แล้ว เจ้าอาวาส เมื่อมีกำลังทรัพย์เพียงพอ ก็อาจจะมอบเป็นรางวัลเชิดชูเกียรติ หรือขวัญกำลังใจให้กับผู้ปฏิบัติงานเป็นบุคลากรในสถานศึกษา หรือให้รางวัลสถานศึกษาด้วยก็ได้ เช่น อาจมอบรางวัลโรงเรียนดีเด่น สถานศึกษาดีเด่น ครูดีเด่น ดังนี้ เป็นต้น ก็ได้ด้วยเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ ก็ด้วยจิตใจที่ประกอบไปด้วยความเมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดีต่อผู้ที่กำลังศึกษาอยู่แต่ที่มีความขาดแคลนขัดสนด้านต่าง ๆ เจ้าอาวาสอาศัยเมตตาจิตคือจิตที่ประกอบด้วยความรัก ความเมตตา ปรารถนาดีต่อลูกหลานกุลบุตร-กุลธิดา จึงได้จัดเตรียมทุนทรัพย์ที่เป็นทุนการศึกษา อุปกรณ์การศึกษา หรืออื่น ๆ เตรียมไว้มอบให้ ก็เพราะอาศัยความรัก

ความจริงใจที่บริสุทธิ์ที่เล็งเห็นประโยชน์ของเยาวชนผู้ศึกษา และความสำคัญของการศึกษาในปัจจุบันนั่นเอง

๕.๒ หลักการดูกับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

ในด้านการศึกษาสงเคราะห์นั้น เจ้าอาวาสในฐานะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับสังคมและชุมชน ควรตระหนักให้ชัดลงไปว่า วัด หรือองค์กร ที่เรียกว่า วัด จะดำรงอยู่ได้ ก็ด้วยความอุปถัมภ์ค้ำชูของประชาชนในสังคม ในชุมชนนั้น ๆ หรือจากชุมชนอื่นไกล ที่มีความศรัทธา ทำนุบำรุงอุปถัมภ์ดูแลด้วยปัจจัย ๔ หากไม่ได้รับการช่วยเหลืออุปถัมภ์จากท่านเหล่านั้นแล้ว วัดก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ ดังนั้น เมื่อวัดได้รับการทำนุบำรุง อุปถัมภ์ค้ำชูด้วยปัจจัย ๔ จากสังคม และชุมชนแล้ว ด้วยเหตุใด เมื่อสังคมต้องการความช่วยเหลือ โดยเฉพาะเมื่อลูกหลาน กุลบุตร-กุลธิดาที่กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ มีความขาดแคลนด้วยทุนทรัพย์ในการเล่าเรียน ต้องการความช่วยเหลือ วัด หรือเจ้าอาวาส ที่มีความพร้อมด้านทุนทรัพย์เพียงพอที่จะช่วยเหลือได้ จึงไม่ดำเนินการช่วยเหลือ ซึ่งหากเจ้าอาวาส หรือวัดไม่ดำเนินการในเรื่องนี้แล้ว ก็ถือว่าพลาดโอกาสที่จะได้บำเพ็ญประโยชน์สาธารณะเกี่ยวกับการศึกษา หรือที่เรียกว่า การสาธารณสงเคราะห์ไปอย่างน่าเสียดาย

ดังนั้น วัด หรือเจ้าอาวาส ที่มีความพร้อมทางด้านทุนทรัพย์ พอที่จะช่วยเหลือเจือจุน อุปถัมภ์ค้ำชู ด้านทุนทรัพย์ และอุปกรณ์ทางการศึกษาให้กับนักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่ขาดแคลน ก็พึงอาศัยความกรุณาช่วยเหลือ บรรเทาความขาดแคลน ให้ลูกหลาน นักเรียน นิสิต นักศึกษาที่มีความตั้งใจ ใฝ่ดี รักที่จะเรียนรู้ รักที่จะศึกษา ได้มีโอกาสพัฒนาตนเองให้มีความรู้ เพิ่มพูนศักยภาพของตนเองให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพราะเมื่อบุคคลเหล่านี้ มีโอกาสได้ร่ำเรียน ประสบความสำเร็จในด้านการศึกษา แล้วมีสัมมาชีพ มีรายได้แล้ว สิ่งทีบุคคลเหล่านั้น จะนึกถึงเป็นอย่างแรกก็คือ เจ้าอาวาส หรือวัดที่เคยช่วยเหลือเจือจุน เงินทุนทรัพย์ด้านการศึกษาให้ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จออกมามีงานดี มีรายได้ดี ชีวิตประสบความสำเร็จ ก็เพราะได้รับการช่วยเหลือจากวัด โดยท่านเจ้าอาวาสของวัดนั้น ๆ ที่มีความกรุณา ปราบปราม จะช่วยเหลือให้พ้นจากความขาดแคลนทุนทรัพย์ พ้นจากการขาดโอกาสทางการศึกษา ให้ได้มีทุนทรัพย์และได้รับโอกาสทางการศึกษา ก็นับได้ว่าเจ้าอาวาสได้แสดงออกถึงความกรุณาอย่างน่าชื่นชมยิ่ง

๕.๓ หลักมิติตากับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาสในฐานะของผู้สนับสนุน ส่งเสริมงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ให้แก่กุลบุตร-กุลธิดา นักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่มีผลการเรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ในการศึกษา หรือขาดอุปกรณ์ทางการศึกษา ให้ได้รับทุนการศึกษา มีความพร้อมสำหรับศึกษาเล่าเรียนให้ประสบความสำเร็จ อีกทั้งมีกิริยามารยาทเรียบร้อย ดีงาม เติริญความพร้อมสำหรับความเป็นบุคคลคุณภาพ เมื่อนักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่ได้รับการสนับสนุนทุนการศึกษา อุปกรณ์การศึกษาจากทางวัด ผ่านการดำเนินงานของเจ้าอาวาสแล้ว สำเร็จการศึกษาในช่วงชั้นที่กำลังศึกษาอยู่ก็ดี สำเร็จการศึกษาแล้วมีอาชีพการงาน มีรายได้สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวคนรอบข้าง เป็นกำลังสำคัญให้กับสังคม

ประเทศชาติและพระพุทธศาสนาแล้ว เจ้าอาวาสก็พึงแสดงความยินดีด้วย คือกล่าวคำชื่นชม ให้กำลังใจ มอบรางวัลให้ หรือแสดงออกซึ่งความยินดี ด้วยวิธีการอื่นใดก็ตาม เพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจสำหรับผู้ประสบความสำเร็จนั้น กล่าวยกย่อง ชื่นชม และเชิดชูให้ปรากฏในสังคม ผ่านการบอกเล่า การเทศน์ การบรรยาย โดยยกตัวอย่างให้เป็นหนึ่งในบุคคลที่มีความประพฤติดี ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนแล้วประสบความสำเร็จในชีวิต เป็นต้น

๕.๔ หลักอุเบกขากับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาสนั้น ถือได้ว่าเป็นผู้นำวัด ผู้นำชุมชน ผู้นำสังคมในทุกด้าน ไม่เว้นแม้กระทั่งการศึกษาสงเคราะห์ที่เป็นหนึ่ง ในเวทีการแสดงออกซึ่งบทบาทอันสำคัญของเจ้าอาวาส ซึ่งไม่เพียงละเลยทอดธุระให้เป็นภาระของสังคมหรือหน่วยงานอื่นแต่เพียงฝ่ายเดียว เจ้าอาวาสและวัด ในฐานะที่อยู่ในชุมชนอยู่ในสังคม ก็พึงมีส่วนในการช่วยเหลืออุปถัมภ์ด้วยเช่นเดียวกัน

แต่ถ้าหากว่า ผู้ที่เราพยายามช่วยเหลือ อุปถัมภ์ อดหนุนทุนทรัพย์สำหรับการศึกษา หรืออุปกรณ์การศึกษาเป็นอย่างดีแล้ว ก็ยังไม่สามารถที่จะร่ำเรียนให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จการศึกษาอย่างที่หลายฝ่ายหวังและตั้งใจให้เป็นไปได้ ด้วยสาเหตุจากตัวของผู้เรียนเอง หรือด้วยสาเหตุอื่นใดก็ตาม เจ้าอาวาสในฐานะของผู้ช่วยเหลือให้การอุปถัมภ์ดูแลเรื่องทุนการศึกษาและอุปกรณ์การศึกษามาตั้งแต่ต้น ก็ไม่พึงจิตตก หรือแสดงออกซึ่งความผิดหวัง ความวิตกกังวลเกินไป หรือกล่าวคำในลักษณะว่าเสียแรงเปล่า เสียทุนทรัพย์ไปเปล่า หรือเสียความตั้งใจเปล่าให้สังคมได้รับรู้รับทราบ หรือโยนความผิดไปที่ตัวเด็กนักเรียน นิสิต นักศึกษา คนนั้น ๆ ที่ตนเองให้การสนับสนุนทุนทรัพย์ในการศึกษาเล่าเรียนอยู่แล้วทำตัวเกลโกล หรือด้วยเหตุผลอื่นใดก็ตาม ที่ส่งผลให้ไม่สามารถศึกษาให้สำเร็จการศึกษาในแต่ละช่วงชั้นนั้น ๆ ได้ ในทางตรงกันข้าม ควรที่จะมีการวางอุเบกขา วางใจเป็นกลาง อย่างเข้าใจในเหตุผลความเป็นไป ควรพิจารณาให้เห็นว่า การที่ผู้ที่เราส่งเสียให้ทุนทรัพย์ในการศึกษาแล้ว ไม่สามารถจะศึกษาให้สำเร็จการศึกษาได้นั้น ก็ต้องมีสาเหตุทั้งจากตัวนักเรียน สิ่งแวดล้อม หรือแม้กระทั่งตัวเจ้าอาวาสผู้ให้การสนับสนุนทุนทรัพย์ในการศึกษาเองก็ตาม ก็ต้องคิดทบทวนทวนกลับมาองดูที่การทำหน้าที่ให้การสนับสนุนด้านการศึกษาของเราว่า ที่ผ่านมานั้น มีกระบวนการตรงไหนบ้างที่ถือว่าทำได้อย่างดีที่สุดแล้ว และกระบวนการใดบ้าง ที่ยังมีข้อบกพร่อง ผิดพลาด หรือยังไม่ได้ดำเนินการ หรือปล่อยปละละเลยไป ซึ่งเราผู้ให้ทุนเองก็ควรมีส่วนในการรับผิดชอบด้วยเช่นกัน หากพิจารณาโดยถี่ถ้วนดีแล้ว ผลจะออกมาอย่างไร ก็ต้องยอมรับในผลนั้น และคอยเวลาเริ่มต้นใหม่ ปรับปรุงแก้ไขต่อไปให้ดียิ่งขึ้น อย่างไม่คิดย่อท้อ ด้วยคิดว่า “ทำบุญกับคนไม่ขึ้น” แต่ให้คิดเสียว่า ในผู้ที่ส่งเสียเล่าเรียนจำนวน ๑๐ คน ประสบความสำเร็จสัก ๓-๔ คน ก็ถือว่าได้กำไรแล้ว เมื่อคิดได้ดังนี้ ก็นับว่าเราในฐานะเจ้าอาวาสผู้สนับสนุนทุนทรัพย์ในการศึกษาเล่าเรียนของกุลบุตร-กุลธิดา นักเรียน นิสิต นักศึกษา ได้แสดงออกซึ่งอุเบกขาบารมีอย่างชัดแจ้งแล้ว

ในทางตรงกันข้าม เมื่อผู้ที่เราสนับสนุน อุปถัมภ์ พุทธทรัพย์ส่งเสียให้ได้เล่าเรียนเพียรศึกษาเป็นอย่างดีแล้ว ศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จการศึกษา มีสัมมาชีพ มีรายได้และตำแหน่งงานมั่นคงดีแล้ว ไม่ว่าบุคคลคนนั้นจะกลับมาตอบแทนหรือไม่ก็ตาม ก็ไม่ควรถือเอาเป็นบุญคุณที่ติดค้าง ต้องชำระสะสางต่อกัน ต้องพุดยักย่องเราให้ผู้อื่นฟัง หรือกลับมาช่วยสนองงานวัด สอนงาน พระพุทธศาสนาเป็นการตอบแทนบุญคุณ แต่ควรปล่อยให้เป็นที่หน้าของบุคคลผู้นั้นว่า ควรจะแสดงออกหรือไม่แสดงออกเป็นการตอบแทนเราหรือไม่อย่างไร โดยไม่ถือเป็นเรื่องบุญคุณ หรือถือโทษ ถือโทษาคติ เพียงเพราะไม่ยกย่องเชิดชูเราให้มีเกียรติยศปรากฏในสังคม หรือเพียงเพราะไม่กลับมาตอบแทนอุปการคุณ แต่ให้วางใจเป็นกลาง โดยมองว่าเรามีเจตนาบริสุทธิ์ในการช่วยเหลืออุปถัมภ์การศึกษาามาแต่ต้น ไม่ว่าผลจะออกมาเป็นอย่างไร ก็ยังมีใจหนักแน่น มั่นคง ไม่เอนเอียง หรือผันแปรไปเป็นอย่างอื่น เมื่อทำได้เช่นนี้แล้ว ก็ถือว่า เจ้าอาวาสได้วางตน วางใจ ได้เหมาะสมกับความเป็นผู้ใหญ่ สมกับความเป็นผู้นำของเจ้าอาวาสที่พึงมีได้อย่างสง่างาม

๖. สาธารณสงเคราะห์

การช่วยเหลือชุมชน หน่วยงานราชการ หรือกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์อื่นๆ นอกเหนือจากที่รัฐทำหรือให้การสนับสนุนอยู่แล้ว

๖.๑ หลักเกณฑ์กับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส ดำเนินกิจการต่าง ๆ ภายในวัดได้เป็นอย่างดีแล้ว ทั้งยังช่วยเหลือสังคมด้านการศึกษาสงเคราะห์เพิ่มขึ้นมาเป็นอีก ๑ การกิจสำคัญ หน้าที่ในฐานะผู้นำชุมชน ผู้นำสังคม ผู้นำทางจิตวิญญาณที่จะพึงกระทำ เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนไว้ได้ นั่นก็คือ งานด้านสาธารณสงเคราะห์

เจ้าอาวาส ควรยึดงานสาธารณสงเคราะห์ไว้เป็นงานสำคัญในการบริหารงานในฐานะที่วัดต้องอยู่ในบริบทแวดล้อมของสังคม ชุมชน ที่ประกอบด้วยครอบครัว โรงเรียน หน่วยงานราชการต่าง ๆ เป็นไปไม่ได้เลยที่วัดจะไม่ต้องการความช่วยเหลือ หรือจะไม่ต้องพึ่งพาอาศัยอะไรจากสังคม จากหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ๆ ที่ตั้งอยู่ในละแวกใกล้เคียง ในความเป็นจริงแล้ว วัดอยู่ในบริบทแวดล้อมที่เอื้อต่อสิ่งที่เรียกว่า “สังคม” เพราะฉะนั้น วัด หรือตัวแทนของวัด อันได้แก่ “เจ้าอาวาส” ต้องมีความเอื้อเพื่อแผ้วแผ่ต่อสังคม มีความปรารถนาที่จะเห็นสังคมอันเป็นประโยชน์สาธารณะได้ก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้นไป อันเป็นสิ่งที่ทุกคน ทุกครัวเรือน หรือทุกองค์กรที่ตั้งอยู่ในสังคมหรือชุมชนนั้น ๆ พึงมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้เกิดมีขึ้น ซึ่ง “วัด” โดยการขับเคลื่อนดำเนินการของ “เจ้าอาวาส” ควรตระหนัก และให้ความสำคัญต่อประโยชน์สาธารณะในสังคม เพราะฉะนั้น เจ้าอาวาสจึงจำเป็นต้องมีความรู้ เข้าใจ กอปรกับมีความคล่องตัวในการเข้าสังคม นำพาวัดและองค์กรให้เป็นที่รู้จักและปรากฏชัดในสังคมได้อย่างเต็มภาคภูมิ นั่นเป็นวิถีทางที่เจ้าอาวาสจะพึงปฏิบัติและผลักดันให้วัดดำเนินไปสู่จุดหมายดังกล่าว ทั้งนี้ ต้องอาศัยความมีภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์ของเจ้าอาวาสเป็นสิ่งสำคัญ และมองเห็นเป้าหมายของการดำเนินการทุกอย่าง เพื่อเข้าสู่สังคม โดยที่สังคมต่างก็ให้การยอมรับว่า

“วัด” หรือ “บุคลากรของวัด” นำโดย “เจ้าอาวาส” ก็มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติให้ดำเนินไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้ด้วยเช่นเดียวกัน

งานด้านการสาธารณสังเคราะห์ดังกล่าวนี้ คือ งานด้านการช่วยเหลือสังคมด้วยสิ่งเรียกว่าประโยชน์สาธารณะ หรือระบบสาธารณูปการที่เมื่อสร้างขึ้น จัดทำขึ้นแล้ว ก็จะส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อผู้คนโดยทั่วไป ได้ใช้ประโยชน์อย่างทัดเทียมและทั่วถึง ไม่เลือกกว่ายากดีมีเงิน หรืออยู่ในฐานะใดในสังคม ก็สามารถได้รับประโยชน์จากสิ่งเรียกว่า “สาธารณประโยชน์” นี้ได้ ดังนั้น งานด้านสาธารณประโยชน์ อาจหมายถึง การบริจาคทุนทรัพย์ในการสร้างเครื่องมือการแพทย์ การสร้างศาลาพักข้างทาง การสร้างถนนหนทาง การสร้างสะพาน การสร้างหอสวดสาธารณะ การขุดสระน้ำเพื่อผลิตประปาหมู่บ้าน การสร้างอาคารเรียน การสร้างอาคารพักผู้ป่วยในโรงพยาบาลของรัฐ (นอกเหนือจากงบประมาณแผ่นดินที่ทางรัฐบาลให้การสนับสนุนอยู่แล้ว) ตลอดจนถึง การสนับสนุนอุปกรณ์สำนักงาน ระบบไฟฟ้า ระบบน้ำ เครื่องใช้ไฟฟ้า สิ่งอำนวยความสะดวกอันจะนำไปใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะ เป็นต้น

ดังนั้น การที่เจ้าอาวาส ในฐานะของผู้นำวัด ผู้นำชุมชน ผู้นำสังคม และผู้นำทางจิตวิญญาณจะเข้าถึงประชาชนและให้สังคมเกิดความยอมรับในตัวเจ้าอาวาส และรู้จักบทบาทหน้าที่ของวัดในฐานะองค์กรหนึ่งในชุมชน ซึ่งเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาได้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันส่งเสริม สนับสนุน ให้สังคมพัฒนาไปสู่ความเจริญได้ ด้วยเห็นแก่ประโยชน์สาธารณะดังนี้ ก็เพราะต้องอาศัยความเมตตาจิตของเจ้าอาวาส อันเป็นคุณธรรมในส่วนเบื้องต้นภายในตัวเจ้าอาวาสเป็นแรงผลักดัน เพราะหากไม่มีจิตที่ประกอบด้วยเมตตาต่อผู้คนในสังคมแล้ว ถึงมีทุนทรัพย์เพียงพอที่จะจัดทำได้ ก็ไม่จัดไม่ทำ ประโยชน์สาธารณะก็ไม่อาจจะบังเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน

๖.๒ หลักกรรมกับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาสวัดอยู่ในฐานะของผู้บำเพ็ญประโยชน์สาธารณะร่วมกับชุมชน จึงควรมีคุณธรรมประการหนึ่งที่เรียกว่า “กรุณา” ให้เกิดขึ้นในใจเช่นเดียวกับกับเมตตา ต่างแต่เมตตานี้เป็นความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ อันเกิดจากความปรารถนาอยากจะทำให้มีให้เป็น ในสภาวะการณ์ปกติ ส่วนกรุณานี้ เกิดขึ้นมาภายหลังจากที่สังคมอยู่ในสถานการณ์อันไม่ปกติหรืออยู่ภาวะคับขัน ขาดแคลน ต้องการความช่วยเหลือ หรืออยู่ในภาวะวิกฤติ เช่น เมื่อโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมีเก้าอี้ที่นั่งรอพบเพื่อตรวจสุขภาพกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขไม่เพียงพอ เล็งเห็นว่ามีปัญหา คือ ความขาดแคลน ความไม่เพียงพอ จึงได้เกิดกรุณาปรารถนาจะเติมเต็ม จัดการหาเก้าอี้มาให้เพียงพอต่อคนไข้ที่มาตรวจสุขภาพจำนวนมาก ๆ เมื่อโรงพยาบาลขาดเครื่องมือทางการแพทย์ที่ทันสมัย ทำให้เป็นสาเหตุให้ไม่อาจจะช่วยรักษาพยาบาลหรือยื้อชีวิตผู้ป่วยไว้ได้ เพื่อส่งต่อไปยังโรงพยาบาลของจังหวัด โรงพยาบาลศูนย์ หรือโรงพยาบาลที่มีความพร้อมมากกว่า เมื่อเล็งเห็นถึงความขาดแคลนอย่างนี้ ก็ระดมทุนทรัพย์เพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ทางการแพทย์หรือเครื่องมือทางการแพทย์ดังกล่าว หรือเล็งเห็นว่า ในสถานีดารวจในพื้นที่ไม่มี

ตู้เย็นหรือเครื่องทำความเย็นสำหรับแช่น้ำหรือของอย่างอื่นไว้ เพื่อบริการเจ้าหน้าที่ตำรวจได้อย่างเพียงพอ ก็จัดซื้อมอบให้ เพื่อบรรเทาความขาดแคลน เมื่อเห็นความลำบากของครูอาจารย์หรือบุคลากรทางการศึกษาที่ขาดแคลนเครื่องคอมพิวเตอร์สำหรับการปฏิบัติงานที่จำเป็นบางจุด และมีความจำเป็นต้องใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง ก็ช่วยดำเนินการจัดซื้อให้ หรือระดมทุนทรัพย์ในการจัดซื้อให้ เมื่อเห็นว่าถนนหนทางเข้าสู่วัดเข้าสู่ชุมชน ขำรุต ขาดการเหลียวแลจากภาครัฐ ก็ดำเนินการร่วมกันระหว่างวัดชุมชนซ่อมแซมถนนหนทางที่ชำรุดให้สามารถใช้งานได้ดีขึ้น เพื่อรอการช่วยเหลือจากภาครัฐ อย่างนี้เป็นต้น ก็ถือว่าได้ทำประโยชน์สาธารณะ อันอาศัยความกรุณาธรรม คือความต้องการให้ชุมชนและสังคมได้หลุดพ้นจากความขาดแคลนหรือความไม่เพียงพอ อันจะเป็นประโยชน์ต่อทุกๆ หรือเป็นสาธารณประโยชน์ร่วมกัน

๖.๓ หลักมูทิตากับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

เมื่อเจ้าอาวาส และบุคลากรภายในวัด ได้แสดงออกถึงความรัก ความปรารถนาที่จะเห็นชุมชนและสังคมเจริญรุ่งเรืองไปอย่างไม่มีวันหยุด แล้วพิจารณาเห็นว่า มีสิ่งใดที่สังคมโดยรวมยังมีความต้องการอยู่ ยังขาดแคลนอยู่ หรือยังไม่เพียงพอต่อความต้องการอยู่ ก็หาวิธีการจัดหา ระดมทุนเพื่อซื้อหรือเพื่อสร้างมอบให้กับชุมชน อันเป็นสาธารณประโยชน์ อันนี้ก็นับว่าเป็นสิ่งที่วัดต้องดำเนินการร่วมกันกับทุกภาคส่วนในชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ

อนึ่ง เมื่อสังคมหรือชุมชนนั้น ๆ ได้ดำเนินการโดยความร่วมมือกันระหว่างองค์กรหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และคนในชุมชนนั้น ๆ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในทางสาธารณะไม่ว่าจะเป็นทางหนึ่งทางใดแล้ว เจ้าอาวาสในฐานะตัวแทนของวัดก็เกิดมูทิตาธรรม คือเกิดความปลื้มปิติยินดีด้วย แสดงออกด้วยความยินดีด้วยที่บริสุทธิ์ ไม่เกิดความริษยา หรือความน้อยเนื้อต่ำใจ หรือความไม่พอใจทำให้เกิดคำถามในใจ ทำไมเราไม่มีส่วนร่วม ทำไมถึงไม่สอบถามความเห็นเราบ้าง ดำเนินการไปโดยไม่มีการปรึกษาหารือกับเจ้าอาวาสบ้าง แล้วก็เกิดความไม่ยินดีไม่ร่วมอนุโมทนาด้วย เพียงเพราะไม่ได้มีส่วนร่วม ไม่ได้เป็นคนริเริ่ม ไม่ได้เป็นผู้ดำเนินการมาแต่ต้น อย่างนี้ถือว่าขาดภาวะผู้นำเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากจะทำให้เจ้าอาวาสและวัดไม่ได้ทำงานสาธารณสงเคราะห์แล้ว ยังทำให้เป็นตัวการสำคัญที่ไปขัดหรือถ่วงความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนและสังคมนั้น ๆ ได้ในที่สุด เห็นอย่างนี้แล้ว เจ้าอาวาส ในฐานะผู้นำองค์กร ผู้นำชุมชน ผู้นำทางจิตวิญญาณ ควรมีมูทิตาธรรมต่อผู้อื่นที่ดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ มีความปลาบปลื้ม ปิติ ยินดี ภาคภูมิใจ เช่นเดียวกันกับงานของเรา งานที่เรามีส่วนร่วม หรืองานที่ตัวเราเป็นผู้ริเริ่มหรือเป็นตัวหลักในงานนั้น ๆ เพราะการทำงานสาธารณประโยชน์นั้น ไม่ว่าใครจะเป็นผู้ดำเนินการก็ตาม ก็ถือว่ามีผลดีด้วยกันทั้งนั้น เพราะเมื่อคนส่วนรวมได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งนั้น ก็ถือว่าเป็นงานที่เราควรจะยินดีด้วยไม่ใช่หรือ

๖.๔ หลักอุเบกขากับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

เมื่อการดำเนินงานสาธารณประโยชน์ดำเนินไปได้ด้วยดีก็ตาม หรือมีปัญหาอุปสรรคติดขัด ด้วยสาเหตุหนึ่งสาเหตุใดก็ตาม ที่ส่งผลให้งานด้านสาธารณสงเคราะห์ของเราไม่สามารถสำเร็จ

ลุล่วงไปได้อย่างที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ก็ตาม ผู้บำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ หรือทำงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ก็มีใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยอคติ ๔ คือ ความรักชอบพอ ความชิงชังพยาบาท ความกลัวอำนาจอิทธิพล หรือเพราะความเขลาด้วยด้วยปัญญา และวางใจให้เป็นกลาง วางใจให้ดำรงตั้งมั่นอยู่ในธรรม ไม่หวั่นไหว ยืนหยัดในความถูกต้อง และเข้าใจในเหตุและผลที่ดำเนินไป ในหลักที่ว่าด้วยอุเบกขาธรรมนี้ สามารถแยกประเด็นออกพิจารณาได้ ๒ ทางคือ

๑. หากการดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นไปได้ด้วยความเรียบร้อย ได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และประสบความสำเร็จดังที่ได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้ทุกประการ อย่างนี้เจ้าอาวาสก็ต้องวางใจเป็นกลาง รักษาธรรม ตั้งอยู่ในธรรม ไม่คิดหลงระเห็จ ในความสำเร็จจนกลายเป็นผู้ประมาท และกลายเป็นผู้โอ้อวดไป อันจะทำให้ขาดความน่าศรัทธาเชื่อถือ ในฐานะที่เป็นผู้นำที่ต้องดำรงตนอยู่ในธรรม ในความถูกต้อง และจิตใจที่ไม่หวั่นไหวต่อทั้งอคติ ๔ อย่างที่กล่าวแล้ว ทั้งไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม ๘ ที่จะพึงเข้ามาทดลองใจของท่านผู้นำ หากสามารถดำรงตนอยู่ในอุเบกขาธรรมดังนี้แล้ว ก็เชื่อเหลือเกินว่า หนทางที่จะก้าวเข้ามาเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ทางด้านงานสาธารณสงเคราะห์ก็ไม่ยากเย็น

๒. หากการดำเนินงานด้านการสังคมสงเคราะห์ เกิดปัญหา ติดอุปสรรค ข้องขัดอย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม ทั้งตัวของงานเอง ทั้งตัวของบุคคลที่ร่วมงานกันไม่ให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ หรือเป็นตัวขัดขวางงานไม่ได้ดำเนินไปได้อย่างที่ควรจะเป็น จนในที่สุด งานสังคมสงเคราะห์ที่คิดจะสร้างจะทำขึ้นมา กลับล้มเหลวลงอย่างน่าเสียดาย กรณีอย่างนี้ เจ้าอาวาสในฐานะผู้มีส่วนร่วมหรือเป็นหนึ่งในผู้มีส่วนร่วมดำเนินงานก็ต้องพิจารณาก่อนว่า มีหนทาง หรือแนวทางในการแก้ไขปัญญาที่เกิดขึ้นอย่างไร ควรแก้ไขที่ตัวงาน หรือที่ตัวบุคคล เพื่อให้การแก้ไขปัญหานั้น ดำเนินไปอย่างถูกวิธี ถูกทางและถูกบุคคล ซึ่งบุคคลในที่นี้ หมายถึงทุกคนที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานให้ดำเนินไป ไม่เว้นแม้แต่ตัวของเจ้าอาวาสเอง ว่าปัญหาเกิดจากตรงไหน เกิดจากใคร แล้วหาวิธีแก้ไข เพื่อมุ่งให้งานสังคมสงเคราะห์ที่พยายามผลักดันดำเนินการอยู่ สามารถดำเนินไปสู่จุดหมายได้

หากไม่สามารถที่จะแก้ไขให้ดำเนินการต่อไปได้ เพราะติดขัดในปัญหาหลายอย่างหลายประเด็น ทั้งตัวงานเอง เจ้าขององค์กรหรือหน่วยงานที่จะดำเนินการช่วยเหลือ และกับบุคคลที่ร่วมงานกัน ลุกلامเป็นความขัดแย้งอย่างหาข้อยุติไม่ได้ อย่างนี้ เจ้าอาวาสในฐานะผู้มีส่วนร่วมในการทำงานสาธารณสงเคราะห์นี้ ก็ควรวางอุเบกขาธรรม คือ ทำใจให้ปราศจากอคติ ๔ และโลกธรรม ๘ โดยไม่ไปขัดแย้งกับใครๆ แล้วจึงปล่อยวางงานนั้นไว้อ่อน แต่ไม่ใช่ลักษณะของการทอดธุระ หรือลักษณะของการท้อแท้หมดกำลังใจ แต่ปล่อยงานนั้นไว้อ่อน เพื่อรอจังหวะเวลาที่พร้อม ก็สามารถหยิบยกมาดำเนินการได้อีก อย่างนี้ ก็ถือว่า เจ้าอาวาสมีอุเบกขาธรรม คือเลือกที่จะไม่ไปขัดแย้งกับใคร ตั้งตนอยู่ในธรรม อยู่ในหลักเหตุผล ไม่ดันทุรัง ผู้มีคุณสมบัติดังนี้ จึงได้ชื่อว่าผู้นำอย่างแท้จริง

สรุปความได้ว่า ผู้นำ ในที่นี้หมายถึงเจ้าอาวาส จะต้องดำเนินการงานคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คืองานปกครอง งานศาสนศึกษา งานเผยแผ่ งานสาธารณูปการ งานศึกษาสงเคราะห์ และงานสาธารณสงเคราะห์ ควบคู่ไปกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมคือหลักพรหมวิหาร ๔ ด้วย เพราะนอกจากจะทำให้มีภาวะผู้นำ ตามแบบฉบับของเจ้าอาวาสที่ปรากฏในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แล้ว ก็ยังส่งผลให้มีความน่าเคารพนับถือ เป็นที่ยกย่องชื่นชมทั้งจากผู้บังคับบัญชาผู้อยู่เหนือตน และทั้งจากผู้ใต้บังคับบัญชาผู้อยู่ภายใต้การปกครองของตน อีกทั้งยังสามารถปฏิบัติงานอยู่กับชุมชนและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้รับการยอมรับจากสังคมและชุมชนนั้น ๆ อีกด้วย